

Haarlem, Scheepmakerskwartier, fase 2a

Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven
en een Archeologische Begeleiding

J.T. Verduin

Met een bijdrage van M.C.J. Bot

Colofon

ADC Rapport 4589

Haarlem, Scheepmakerskwartier, fase 2a

Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven en een Archeologische Begeleiding

Auteur: J.T. Verduin

In opdracht van: Scholz Groep

Directievoering: A=M

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, april 2019

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

G. Williams

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033 299 8181
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Vooronderzoek	7
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	17
1.4 Opzet van het rapport	19
2 Methoden (J.T. Verduin en M.C.J. Bot)	20
3 Resultaten	22
3.1 Fysisch geografisch onderzoek	22
3.2 Sporen en structuren (J.T. Verduin en M.C.J. Bot)	23
3.2.1 Proefsleuvenonderzoek	23
3.2.2 Archeologische begeleiding	26
3.3 Vondstmateriaal	37
3.3.1 Aardewerk en pijpen	37
3.3.2 Glas	41
3.3.3 Natuursteen en keramisch bouwmetaal	41
4 Synthese en conclusie	45
4.1 Algemeen	45
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	47
Literatuur	51
Lijst van afbeeldingen	52
Lijst van tabellen	53
Bijlage 1: Vondstenlijst	54
Bijlage 2: Sporenlijst	56
Bijlage 3: Catalogus van de aardewerkvondsten uit Haarlem	61
Bijlage 4: Determinatielijst pijpenaardewerk	67
Bijlage 5: Determinatielijst tegels	70
Bijlage 6: Profieltekeningen	72
Verklarende woordenlijst	74
Afkortingen in de database	75

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Noord-Holland
Gemeente:	Haarlem
Plaats:	Haarlem
Toponiem:	Haarlem, Scheepmakerskwartier, fase 2a
Haarlemse projectcode:	HAR.3.2015
Kaartblad:	25C
Coördinaten:	NW: 104.480 / 488.803; ZO: 104.605 / 488.808; ZW: 104.509 / 488.741; NO: 104.569 / 488.851
Projectverantwoordelijke:	J.T. Verduin
Bevoegde overheid:	Gemeente Haarlem
Deskundige namens de bevoegde overheid:	P.A.M.M. van Kempen, Bureau archeologie-ruimtelijk beleid-stadszaken
Archiszaaknummer:	4038671100
ADC-projectcode:	4180330 en 4190252
Complex en ABR codering:	Nederzetting (stad), infrastructuur
Periode(n):	Nieuwe tijd
KNA versie:	4.0
Geomorfologische context:	Strandvlakte
NAP hoogte maaiveld:	0,10 m +NAP
Maximale diepte onderzoek:	1,5 m -Mv
Uitvoering van het veldwerk:	6 maart t/m 8 maart 2017 (IVO-P) en 15 maart t/m 7 april 2017 (AB)
Beheer en plaats documentatie:	Gemeentelijk archeologisch depot Haarlem

Samenvatting

In opdracht van Scholz Groep heeft ADC ArcheoProjecten een proefsleuvenonderzoek en een archeologische begeleiding uitgevoerd in het Scheepmakerskwartier in de gemeente Haarlem. Deze werkzaamheden vonden plaats in het kader van de herontwikkeling van een gebied gelegen aan het Spaarne, ter hoogte van de Harmenjansweg 69-81. Voorafgaand aan deze herontwikkeling is de huidige bebouwing gesloopt en is de bodem gesaneerd. Tegelijkertijd vond het archeologisch onderzoek plaats. Het veldwerk is uitgevoerd tussen 6 maart tot en met 7 april 2017.

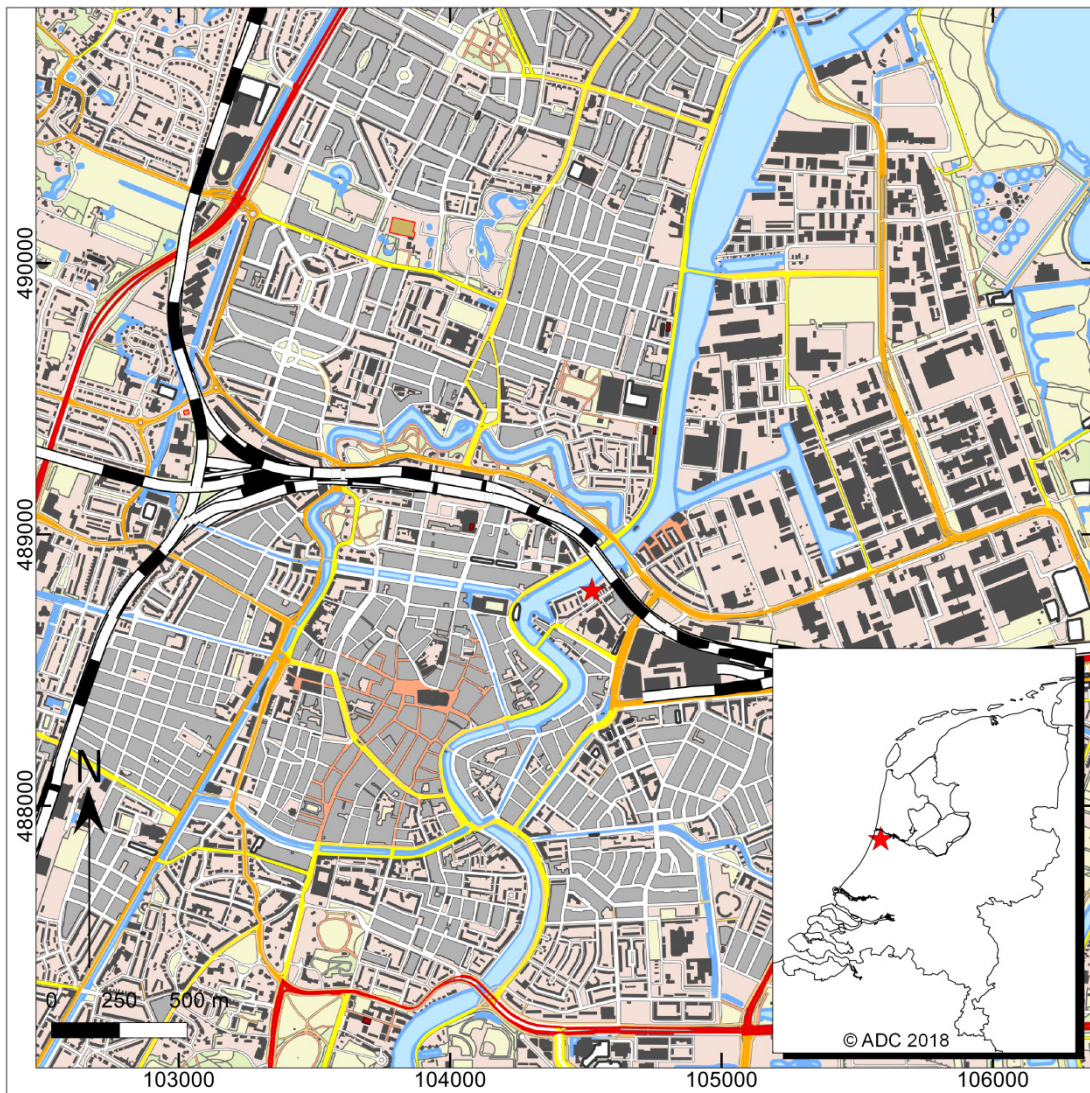
Uit vooronderzoek in de vorm van proefsleuven en aan de hand van archeologisch onderzoek in de directe nabijheid van het plangebied is gebleken dat archeologische resten van bebouwing en insteekhavens nog in de bodem aanwezig zijn. De bevoegde overheid (gemeente Haarlem) heeft besloten dat vervolgonderzoek in de vorm van een Archeologische Begeleiding noodzakelijk is voordat met de ontwikkeling van het plangebied begonnen kan worden.

Binnen het plangebied zijn resten teruggevonden van een mogelijk 17e-eeuwse en een 19e-eeuwse fase van een insteekhaven. Tevens zijn er resten van twee gebouwen van de scheepswerf aangetroffen, die in ieder geval in de 18e eeuw tegelijkertijd gefunctioneerd hebben. Waarschijnlijk was één gebouw in gebruik als werkplaats of opslagruimte en één gebouw huisvestte twee woningen met keldertjes. Bij de bewoning hoorden een tonput en twee waterputten. Verder zijn er resten gevonden van bebouwing uit de 19e en 20e eeuw. De meeste vondsten zijn gedaan in een aantal venige ophogingslagen op het terrein. Deze dateren met name in de periode 1650-1750.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd:		1500 - heden
Nieuwe tijd C	1850 - heden	
Nieuwe tijd B	1650 - 1850 na Chr.	
Nieuwe tijd A	1500 - 1650 na Chr.	
Middeleeuwen:		450 - 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen B / Late Middeleeuwen	1250 - 1500 na Chr.	
Late Middeleeuwen A / Volle Middeleeuwen	1050 - 1250 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen D / Ottoonse periode	900 - 1050 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische tijd	725 - 900 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische tijd	525 - 725 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Volksverhuizingstijd	450 - 525 na Chr.	

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van Scholz Groep heeft ADC ArcheoProjecten een proefsleuven onderzoek gevolgd door een archeologische begeleiding uitgevoerd in het Scheepmakerskwartier in de gemeente Haarlem. Deze werkzaamheden vonden plaats in het kader van de herontwikkeling van een gebied gelegen aan het Spaarne, ter hoogte van de Harmenjansweg 69-81. Voorafgaand aan deze herontwikkeling is de huidige bebouwing gesloopt en is de bodem gesaneerd. Tegelijkertijd met de sanering vond het archeologisch onderzoek plaats. Het veldwerk heeft plaatsgevonden tussen 6 maart tot en met 7 april 2017. In dit rapport zullen de resultaten van beide onderzoeken worden gepresenteerd.

Uit vooronderzoek in de vorm van proefsleuven en aan de hand van archeologisch onderzoek in de directe nabijheid van het plangebied is gebleken dat archeologische resten van bebouwing en insteekhavens nog in de bodem aanwezig zijn. De bevoegde overheid (gemeente Haarlem) heeft besloten dat vervolgonderzoek in de vorm van een Archeologische Begeleiding noodzakelijk is voordat met de ontwikkeling van het plangebied begonnen kan worden (betreft: Opgraven Landbodems – variant Archeologische Begeleiding).

Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 6400 m². Het onderzoeksgebied is ca. 3900 m² groot. Het proefsleuvenonderzoek (IVO-P) is uitgevoerd conform het Programma van Eisen (PvE), dat door ADC ArcheoProjecten is opgesteld.¹ Dit ontwerp is goedgekeurd door mevr. A.C. van Zalinge van Bureau Archeologie van de gemeente Haarlem.

De archeologische begeleiding (AB) is uitgevoerd conform het Programma van Eisen (PvE), dat door ADC ArcheoProjecten is opgesteld.² Dit ontwerp is goedgekeurd door mevr. A.C. van Zalinge van Bureau Archeologie van de gemeente Haarlem.

De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens de opgraving zijn verzameld, zijn gedeponeerd in het gemeentelijk archeologisch depot van Haarlem te Haarlem. Uitwerking van de resultaten vond plaats op basis van het na afloop van het veldonderzoek opgestelde evaluatierapport.³

Het veldteam bestond uit de volgende personen: M.C.J. Bot (projectverantwoordelijke), N. Bouma (veldarcheoloog), T. Beck (veldarcheoloog), T. van der Pol (veldtechnicus), D.-J. de Jong (DLP'er) en de kraanmachinist van de firma De Vries & Van de Wiel. Senior archeoloog was G. Williams. De directievoerder voor dit project is dhr. J. Breimer (A=M), de wetenschappelijk begeleider is J. Dijkstra (ADC ArcheoProjecten). De contactpersoon bij Scholz Groep is dhr. A. Boon. Het vondstmateriaal is bestudeerd door J.T. Verduin (aardewerk, glas, pijpaaarde en bouw materiaal). Controle en coördinatie van documentatie en vondstverwerking is uitgevoerd door J.W. Beestman.

1.2 Vooronderzoek

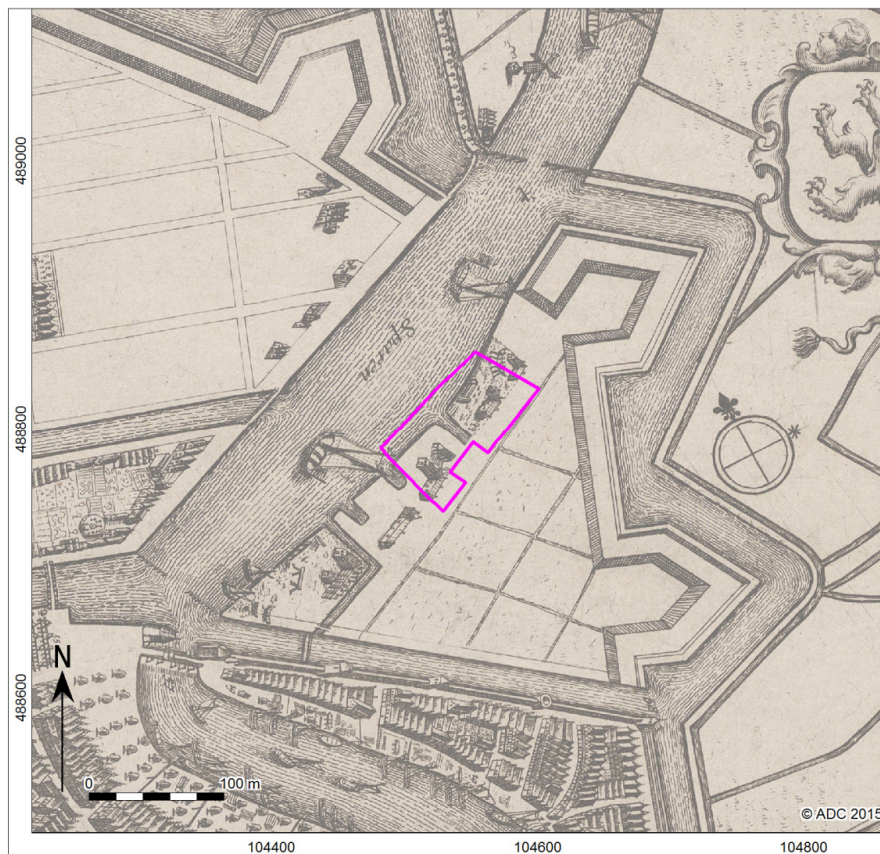
In augustus 2015 is voor het plangebied SMK 2 (Scheepmakerskwartier fase 2, afb. 2) een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.⁴ Op basis van de resultaten van dit onderzoek is geconcludeerd dat de kans klein is op het aantreffen van archeologische resten ouder dan de tweede helft van de 17^e eeuw. Voor de periode na 1650 geldt dat er een grote kans is op het aantreffen van archeologische resten die gerelateerd kunnen worden aan scheepsbouwactiviteiten in de 17^e en 18^e eeuw en bewoning en nijverheid/industrie in de 19^e eeuw. Hierbij moet gedacht worden aan overblijfselen van een insteekhaven, houten kadeconstructies en sloopshellingen, bakstenen constructies en houten beschoeiingen. Daarnaast kunnen ook andere sporen worden aangetroffen, zoals muurwerk, tonputten, greppels/sloten en (kleiwinnings)kuilen. Het vondstmateriaal zal hoofdzakelijk bestaan uit bouw materiaal, aardewerk en glas. De meeste sporen en vondsten zullen naar verwachting uit de Nieuwe tijd, tussen de 17^e en 19^e eeuw dateren.

¹ Jezeer 2016b, PvE nummer 16-007 versie 1, goedgekeurd d.d. 01-06-2016.

² Bot 2017, goedgekeurd d.d. 14-03-2017.

³ Bot & Dijkstra 2017.

⁴ Van der Zee 2015.

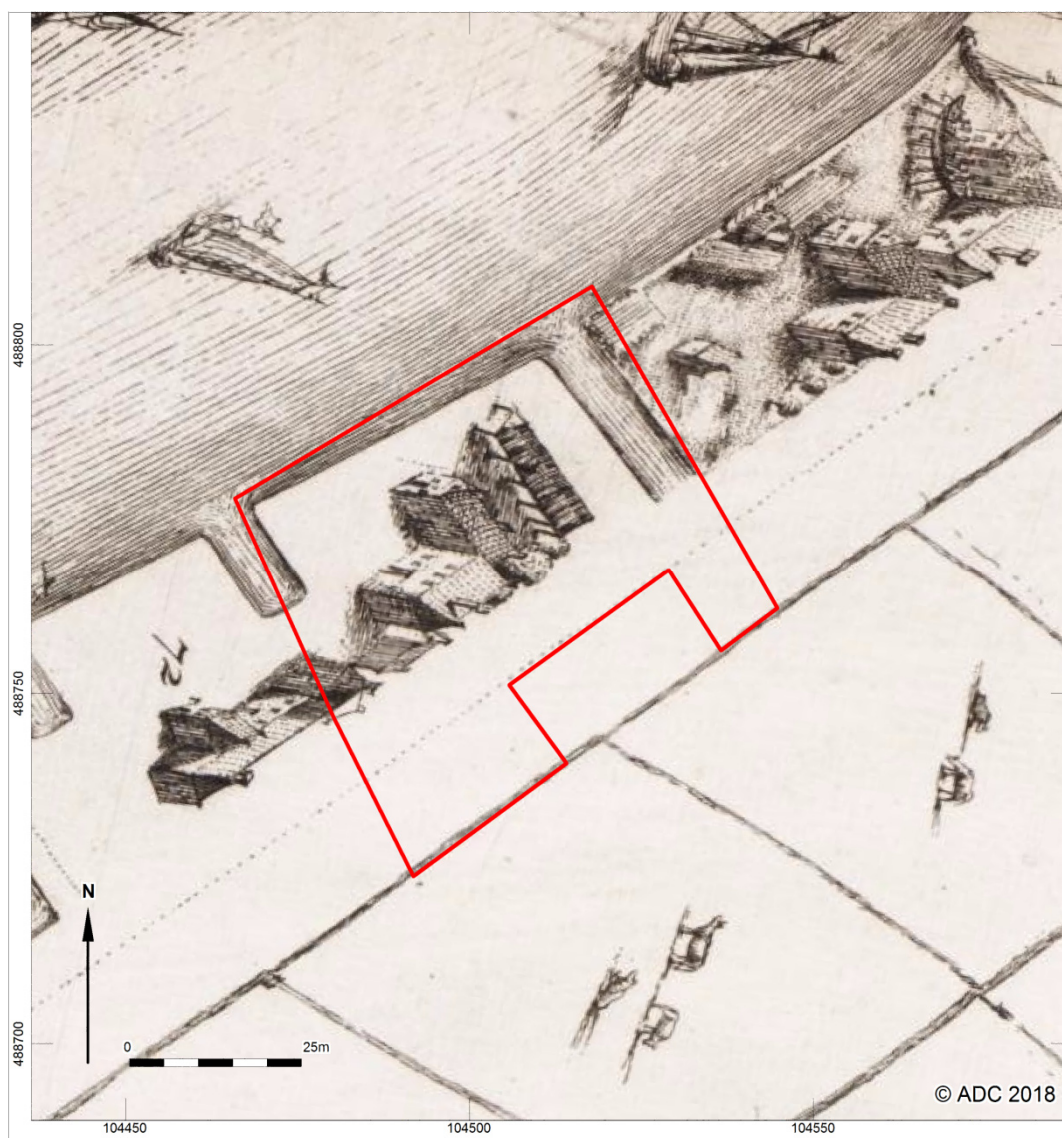

Afb. 2. Plangebied fase 2a en 2b (SMK 2) geplot op de kaart van De Wit (1698) (uit: Van der Zee 2015).

Op de oudst kaart, de stadsplattegrond van Jacob van Deventer uit 1560, is te zien dat het plangebied geen deel uitmaakt van de historische kern. Het ligt aan het Spaarne, op enige afstand van de stadsveste. Hoewel met een dergelijk kaart enige voorzichtigheid betracht moet worden, lijkt er geen sprake te zijn van bebouwing. Vermoedelijk had het plangebied in deze periode een agrarisch grondgebruik. Ook op de stadsplattegrond 'HARLEMVM, Vernacule HAERLEM' van Petro Wils uit 1646 is het plangebied nog altijd gelegen in het buitengebied van de stad. De stadsplattegrond van De Hooghe uit 1688 (afb. 3) alsook de stadsplattegrond van Frederik de Wit uit 1698 (afb. 2) laten een gewijzigd beeld zien. De stadsveste is uitgebreid en het plangebied is opgenomen in de stadsuitleg. Direct langs het Spaarne, ondermeer ter plaatse van het plangebied, bevinden zich scheepswerven en een insteekhaven. Beide beelden ze een L-vormig gebouw en een open loods af. Voorts is op enige afstand van het Spaarne bebouwing aanwezig. Op basis van de Grondtekening van Haarlem van Spinder (1742) lijkt de situatie zich in de daarop volgende periode niet te wijzigen.

Op de 'Kaart der stad Haarlem' van Nautz uit 1822 (afb. 4) is de voorloper van de huidige Harmenjansweg afgebeeld. In het plangebied is bebouwing aanwezig, waaronder een woning met bijbehorende tuin. De bebouwing lijkt echter niet dezelfde te zijn als de bebouwing op de 17e- en 18e-eeuwse kaarten. De insteekhaven wordt niet meer weergegeven en moet dus zijn gedempt. Het minuutplan van de gemeente Haarlem uit 1823 (afb. 5) en de 'Plattegrond der stad Haarlem' van C.K. de Geus (afb. 6.) laten eenzelfde beeld zien. Uit de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT) blijkt dat de bebouwing bestaat uit woonhuizen en 'scheepmakerijen'.

Op de 'Kaart van Haarlem schaal 1:25.000' van Perk (afb. 7) en de kaart van Postma (afb. 8) zij de recentere bedrijfsgebouwen binnen het plangebied te zien. De woningen net buiten het plangebied dateren uit 1905, de bedrijfspanden binnen het plangebied uit de periode 1971-1974. Opvallend is dat op de kaart van Perk (afb. 7), de Vergunningstekening uit 1908 (afb. 9) en de foto uit 1930 (afb. 10) de insteekhaven opnieuw zichtbaar is, terwijl de eerder nog was gedempt.

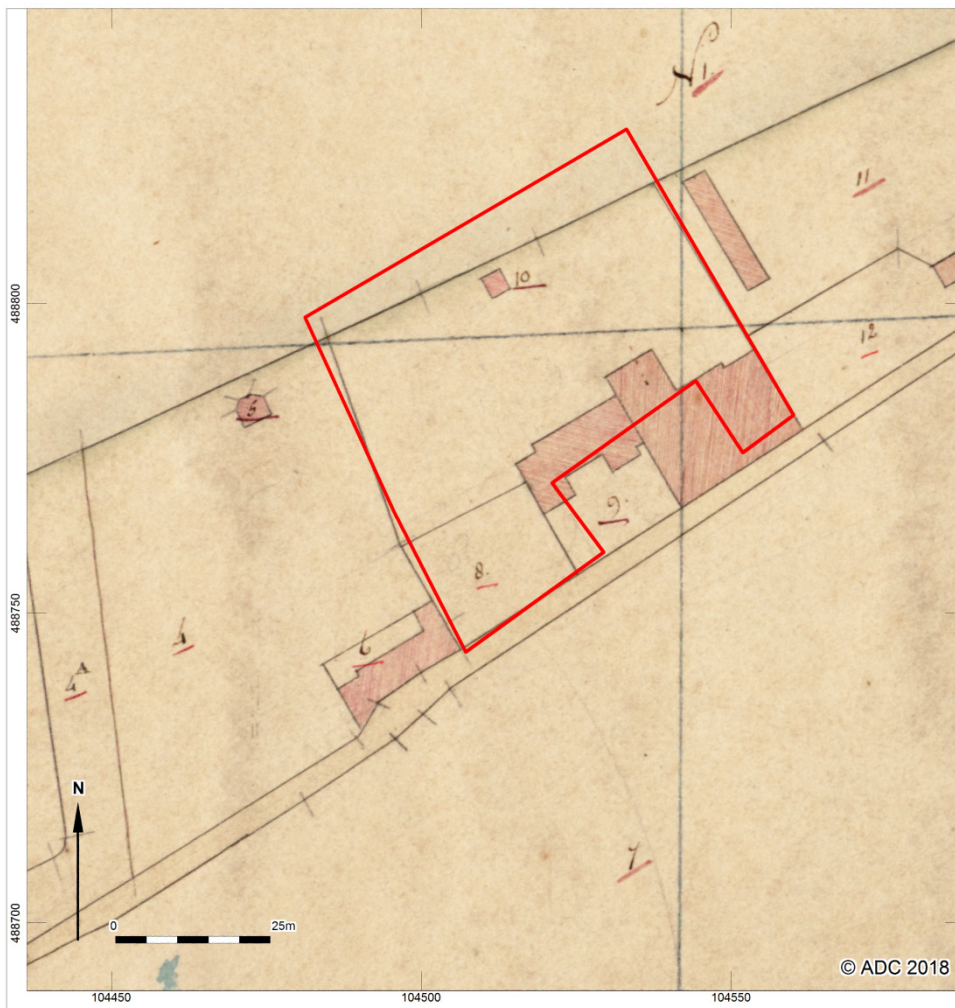
Afb. 3. Projectie van het plangebied op de kaart van De Hooghe uit 1688.⁵

⁵ Noord-Hollands Archief / Collectie Kennemerland. Inventarisnummer: NL-HlmNHA_51001152

Afb. 4. Projectie van het plangebied op de kaart van Nautz 1822.⁶

⁶ Noord-Hollands Archief / Collectie Kennemerland. Inventarisnummer: NL-HlmNHA_51000390-4_G

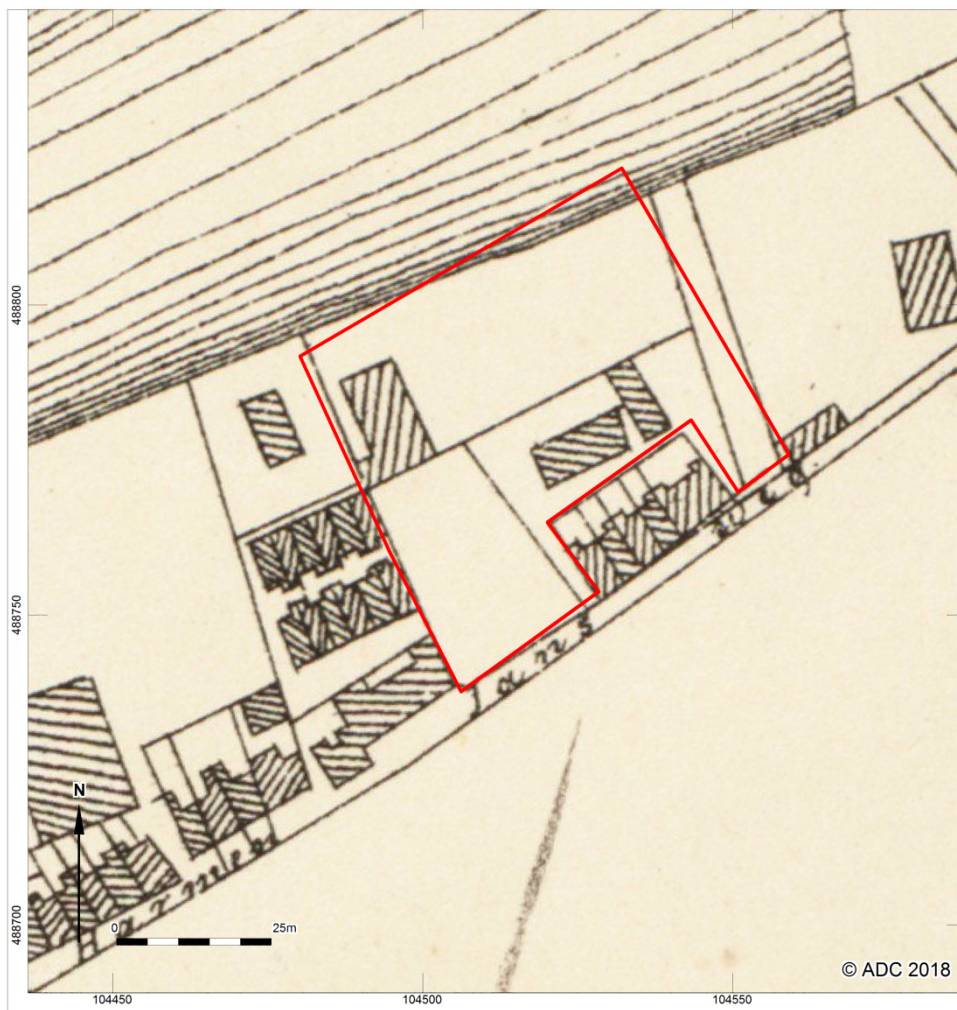

Afb. 5. Projectie van het plangebied op de kadastrale minuut van 1823.

Afb. 6. Projectie van het plangebied op de kaart van De Geus uit 1857.⁷

⁷ Noord-Hollands Archief / Collectie Kennemerland. Inventarisnummer: NL-HlmNHA_51000393-1_K

Afb. 7. Projectie van het plangebied op de kaart van Perk uit 1882.⁸

⁸ Noord-Hollands Archief / Collectie Kennemerland. Inventarisnummer: NL-HlMnHA_51000740_G

Afb. 8. Projectie van het plangebied op de kaart van Postma uit 1906.⁹

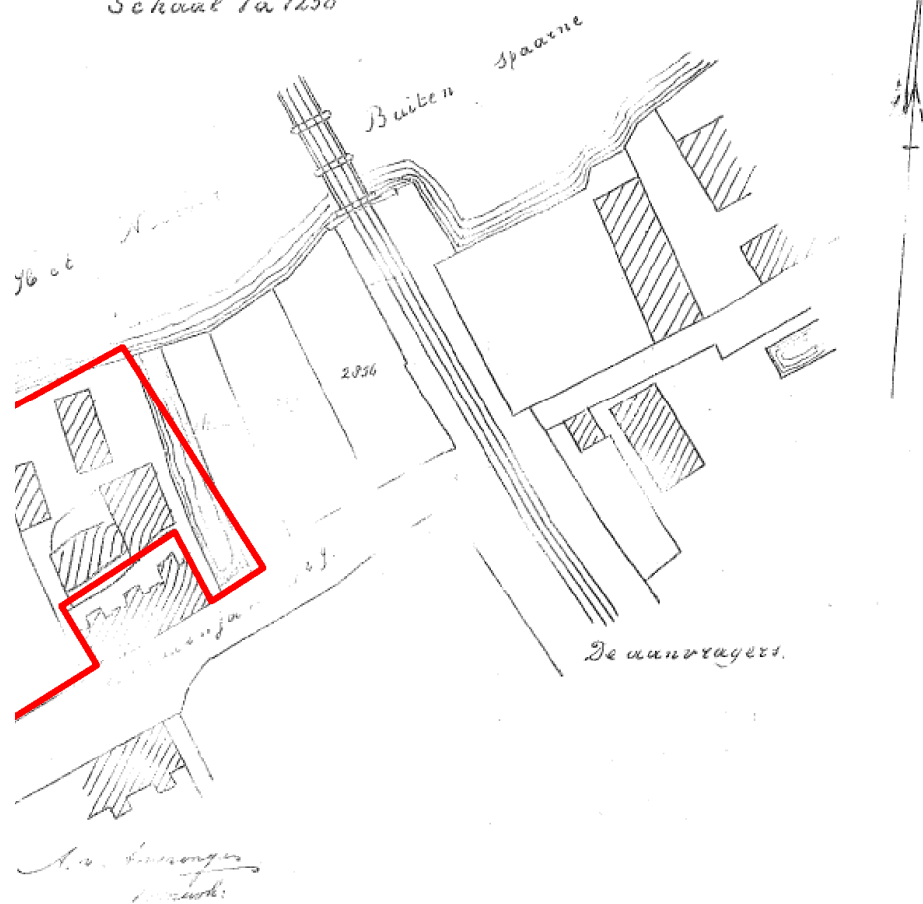
⁹ Noord-Hollands Archief / Collectie Kennemerland. Inventarisnummer: NL-HlmNHA_51001112_02

Gemeente Haarlem.

Sectie C.

Schaal 1:1250

Afb. 9. (Een deel van) het plangebied geprojecteerd op de vergunningstekening van 1908.

Afb. 10. Plangebied (ter hoogte van rode pijl) op een foto uit 1930 (NHA 20274).

Op het terrein direct ten (zuid)westen van het plangebied (Scheepmakerskwartier fase 1, SMK 1) zijn inmiddels verschillende archeologische vooronderzoeken uitgevoerd, alsmede een begeleiding onder protocol opgraven. In januari 2011 is door ARC voor het plangebied SMK 1 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd en zijn grondboringen geplaatst.¹⁰ Op basis van de resultaten van deze onderzoeken is geconcludeerd dat de kans op het aantreffen van archeologische resten ouder dan ca. 1650 klein is. Voor de periode na 1650 geldt dat mogelijk archeologische resten aanwezig zijn die gerelateerd kunnen worden aan scheepsbouwactiviteiten in de 17^e en 18^e eeuw en bewoning in de 19^e eeuw.

In december 2012 heeft ARC een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in het aan het plangebied grenzende, oostelijke deel van plangebied SMK 1.¹¹ Dit onderzoek bestond uit de aanleg van vijf proefsleuven. Vier proefsleuven zijn aangelegd op ca. 90 cm -mv. Hier werden muurresten aangetroffen van bebouwing uit het begin van de 20^e eeuw. Onder de muurresten lag een ophogingspakket van humeuze zwarte grond met veel gefragmenteerd aardewerk. Ook werden resten van een recente sloop aangetroffen. De vijfde proefsleuf is aangelegd tot een diepte van ca. 2,5m -Mv waarbij gewerkt is met bronbemaling. Ook hier werden funderingen van 20^e-eeuwse bebouwing gevonden, met daaronder ophogingslagen. In de ophogingslagen zijn drie fasen herkend uit respectievelijk de 17^e, 18^e en 19^e eeuw. Onder deze ophogingen werd een restant van een pakket veen aangesneden met daarin een veenbaan met laatmiddeleeuws aardewerk.

In oktober 2013 heeft ADC ArcheoProjecten een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in het westelijke deel van het plangebied.¹² Dit onderzoek bestond uit de aanleg van zes proefsleuven. In alle zes werkputten zijn intacte ophogingspakketten aangetroffen die dateren in de 17^e en 18^e eeuw. In vijf van de zes werkputten zijn archeologische resten aangetroffen (op een diepte van ca. 1,6m -Mv). De archeologische resten bestonden uit houten beschoeiingen waarvan vermoed werd dat zij geassocieerd konden worden met greppels en/of

¹⁰ Verboom-Jansen & Wullink 2011.

¹¹ Blom 2013.

¹² Williams 2014.

sloten die het terrein begrensd in de 17^e/18^e eeuw. In vijf van de zes aangelegde werkputten zijn resten van 18^e-eeuwse beschoeiing en greppels/sloten aangetroffen. De beschoeiing werd geassocieerd met de sloopshelling die op het terrein heeft gestaan.

Afb. 11. De sporen uit het IVO-P en de begeleiding in fase 1 (SMK 1) in 2014, geplot op de kaart van De Wit (1698).

Ten slotte is naar aanleiding van de resultaten van beide proefsleuvenonderzoeken binnen SMK 1, in 2014 een archeologische begeleiding (protocol opgraven) uitgevoerd tijdens het saneren en ontgraven van de daar gebouwde parkeerkelder.¹³ Tijdens deze begeleiding zijn sporen van een sloot uit de late 15^e tot vroege 16^e eeuw aangetroffen, alsmede een bakstenen goot, kleiwinningskuilen, een sloopshelling uit de late 17^e eeuw en beschoeiingen uit de 18^e en 19^e eeuw. Bovendien is de inmiddels verdwenen omgrachting van het westelijke deel van het voormalige Sloopmakerskwartier aangesneden, zoals ingetekend op de kaart van De Wit uit 1698 (afb. 3). Zowel de omgrachting als de sloopshelling waren bekend van historisch kaartmateriaal, maar de exacte locatie van beiden was tot op dat moment onbekend. De sloopshelling was gelegen aan een beschoeid insteekhaventje aan het Spaarne en had behalve de 'hoofdhelling', haaks op het Spaarne, ook een zijhelling aan de oostelijke zijde.

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

Voorafgaand aan de planontwikkeling diende de locatie door middel van een IVO-P op mate van verstoring en de (on)mogelijkheid voor behoud *in situ* te worden onderzocht.

Doel van het IVO-P is het vaststellen van de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot waardstelling te kunnen komen.

De belangrijkste vraagstelling voor dit onderzoek is of er archeologische resten (een vindplaats) in het plangebied aanwezig zijn, en zo ja of deze behoudenswaardig zijn.

Doel van de archeologische begeleiding is het *ex situ* behouden van het archeologisch erfgoed, waar *in situ* behoud niet mogelijk is.

¹³ Jezeer 2016a.

In de PvE's zijn verschillende onderzoeksvragen gesteld, die in dit rapport worden beantwoord op basis van hetgeen in de werkputten is aangetroffen.

De volgende vragen zijn opgenomen in het PvE voor het proefsleuvenonderzoek:

1. In hoeverre en tot welke diepte is het plangebied verstoord? Waardoor zijn deze verstoringen veroorzaakt en waar bevinden ze zich op het terrein?
2. Wat is de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied?
3. Is er sprake van een fasering in de ophoging van het terrein? Zo ja, waaruit bestaan de verschillende ophogingspakketten en kunnen deze gedateerd worden?
4. Wat is de aard, datering, omvang, gaafheid (fysieke kwaliteit) en conservering van de archeologische sporen en sporenclusters?
5. Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
6. Is er een relatie te leggen tussen de archeologische sporen en vondsten?
7. Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?
8. Is er sprake van verschillende bewonings- en/of gebruiksfasen en uit welke perioden dateren deze?
9. Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?
10. Welke processen hebben bijgedragen aan de genese van het huidige landschap en kunnen die in de tijd geplaatst worden op grond van relatieve dateringen (vondsten, stratigrafie) en absolute dateringen?
11. Zijn er beer- en/of waterputten en andere gesloten contexten in het plangebied aanwezig en hoe kan de inhoud hiervan (zowel anorganisch als organisch) worden gewaardeerd (laag of juist heel kansrijk)?
12. In hoeverre sluiten de aangetroffen sporen en structuren aan op de resultaten van het vooronderzoek en aangrenzend onderzoek (proefsleuven en begeleiding)?
13. Zijn er sporen van scheepshellingen of andere industriële activiteiten vanaf de 17^e eeuw en later in het plangebied aanwezig en hoe zijn deze opgebouwd?
14. Uit welke periode dateren de oudste sporen van bebouwing/bewoning en hoe zagen deze gebouwen eruit (funderingswijze/indeling)?
15. Zijn de aangetroffen vindplaatsen behoudenswaardig?
16. Is vervolgonderzoek noodzakelijk binnen het plangebied en in welke vorm dient dit plaats te vinden?
17. Kan op basis van de resultaten een advies gegeven worden hoe vanuit archeologisch oogpunt met de sloop van de funderingen van de huidige bebouwing moet worden omgegaan?
18. Welke postdepositionele processen hebben zich afgespeeld en wat is het effect daarvan?
19. Kan op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek vanuit archeologisch oogpunt een advies gegeven worden met betrekking tot het aanbrengen van de funderingspalen?
20. Indien het onderzoek geen archeologische resten of categoriaal beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?
21. Wat is de archeologische verwachting van de uit te baggeren sliblaag en hoe kan deze gewaardeerd worden?

Onderzoeksvragen met betrekking tot de archeologische begeleiding:

1. Wat is de aard, datering, fasering, omvang, gaafheid (fysieke kwaliteit) en conservering van de archeologische sporen en sporenclusters?
2. Uit welke bewonings-/gebruiksfasen dateren de sporen?
3. Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
4. Is een relatie te leggen tussen de archeologische sporen en vondsten?
5. Is er sprake van verschillende bewonings- en/of gebruiksfasen en uit welke perioden dateren deze?
6. Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap?

7. Welke vindplaatstypen zijn aangetroffen?
8. Zijn beer- en/of waterputten en andere gesloten contexten in het plangebied aanwezig en hoe kan de inhoud hiervan (zowel anorganisch als organisch) worden gewaardeerd (laag of juist heel kansrijk)?
9. In hoeverre sluiten de aangetroffen sporen en structuren aan op de resultaten van het vooronderzoek en onderzoeken op aangrenzende terreinen of in de directe omgeving?
10. Zijn er sporen van scheepshellingen of andere industriële activiteiten vanaf de 17^e eeuw en later in het plangebied aanwezig en hoe zijn deze opgebouwd?
11. In hoeverre is het mogelijk om de aangetroffen sporen en structuren te koppelen aan de historische kaarten van het terrein?
12. Wat is de onderlinge relatie tussen de verschillende sloten/grachten aangetroffen tijdens het in 2013 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek?
13. Zijn delen van steigers en andere houten constructies aanwezig?
14. Is het mogelijk om een scherpere fasering aan te brengen in de aanwezige ophogingspakketten?
15. Uit welke periode dateren de oudste sporen van bebouwing/bewoning en hoe zagen deze gebouwen eruit (funderingswijze/indeling)?

1.4 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.0 -specificatie OS15). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen. Indien nodig kan altijd worden teruggegrepen op de basisgegevens in het e-depot.

Na de samenvatting en dit inleidende hoofdstuk volgt een omschrijving van de onderzoeksmethoden in hoofdstuk 2. Vervolgens zullen de resultaten van het onderzoek besproken worden in hoofdstuk 3. Hieronder vallen de fysische geografie, sporen en structuren en het vondstmateriaal. In hoofdstuk 4 volgen de synthese en conclusie met de beantwoording van de onderzoeksvragen. Achterin het rapport is een literatuurlijst opgenomen, evenals lijsten en bijlagen.

2 Methoden

(J.T. Verduin en M.C.J. Bot)

Tijdens beide onderzoeken is er gewerkt volgens de KNA 4.0 en de in de PvE's voorgestelde methoden.¹⁴ In de PvE's zijn de Haarlemse richtlijnen opgenomen. Bij het proefsleuven onderzoek is echter op één punt afgeweken. In het PvE werd een puttenplan voorgesteld met zes proefsleuven, waarbij er nog een proefsleuf aan de noordzijde van het terrein tussen proefsleuf 1 en 2 zou worden aangelegd. Deze is in overleg met het bevoegd gezag en de opdrachtgever niet meer aangelegd omdat op basis van de resultaten uit de overige proefsleuven al een gefundeerd advies voor vervolg gegeven kon worden.

Voor het documenteren en administreren van sporen en vondsten is gewerkt volgens de methode voorgeschreven in de Haarlemse richtlijnen. Hierbij wordt voor de vullingen gewerkt met letters achter het spoornummer, S0001A is de eerste vulling van spoor 1, B vulling 2 en verder.

Methode tijdens de proefsleuven

Voorafgaand aan het onderzoek is in het PvE een puttenplan opgezet waar mee is gewerkt. De putten zijn uitgegraven tot op het eerste archeologische vlak of tot op de maximale ontgravingsdiepte. Bij het aantreffen van sporen zijn deze direct ingekrast, waar dit grondsporen betrof, en voorzien van een spoornummer. Daarna is alles gefotografeerd en ingemeten met behulp van de *rTS*. Vervolgens zijn de grondsporen selectief gecoupeerd om hiervan de conservering vast te stellen.

Methode tijdens de archeologische begeleiding

Er is ontgraven tot op de diepte van de onderzijde van de geplande parkeerkelder: 1,3 m –Mv (ca. 1 m –NAP). Ter hoogte van de sanering van een olieverontreiniging in de noordoostelijke hoek van het terrein, is ontgraven tot 1,5 m –Mv (ca. 1,2 m –NAP). De natuurlijke ondergrond kon niet goed in kaart gebracht worden, omdat er boven deze diepten slechts ophogingspakketten aanwezig waren.

Er golden in het plangebied een aantal harde randvoorwaarden. De eerste randvoorwaarde is dat in het gehele plangebied – vanwege opbarstingsgevaar – er in principe niet dieper ontgraven zou gaan worden dan 1.1 –NAP. De tweede randvoorwaarde is dat de civieltechnische werkzaamheden moesten worden uitgevoerd in ontgravingsstroken van maximaal 2 meter. Voor wat betreft de deels verdiepte parkeerkelder mocht en zou in stroken van 3 meter breed worden ontgraven.

Er moest rekening worden gehouden met bodemverontreiniging in de te onderzoeken delen van het plangebied en de beschermende maatregelen die daarvoor vereist zijn conform ARBO-wet en de CROW 132. De aanleiding voor de sanering was een verontreiniging met zware metalen, PAK en asbest in een binnenstedelijke ophooglaag. Tevens zijn op enkele plekken verontreinigingen in de grond en het grondwater met minerale olie aangetroffen.

Methode bij de begeleiding van het uitbaggeren

Het baggeren gebeurde in stroken van ca. 5 meter. Hierbij werd met de kraan het baggerslib omhoog gehaald en in een container op de kade gedeponneerd. Dit laatste omdat door de aanwezigheid van minerale olie het materiaal afgevoerd moest worden. Na het uitlekken van het materiaal is hier in gezocht naar archeologisch materiaal.

¹⁴ PvE proefsleuven: Jezeer 2016b

PvE begeleiding: Bot 2017

Eerste Nota van Toelichting: Breimer 2016a

Tweede Nota van Toelichting: Breimer 2016b

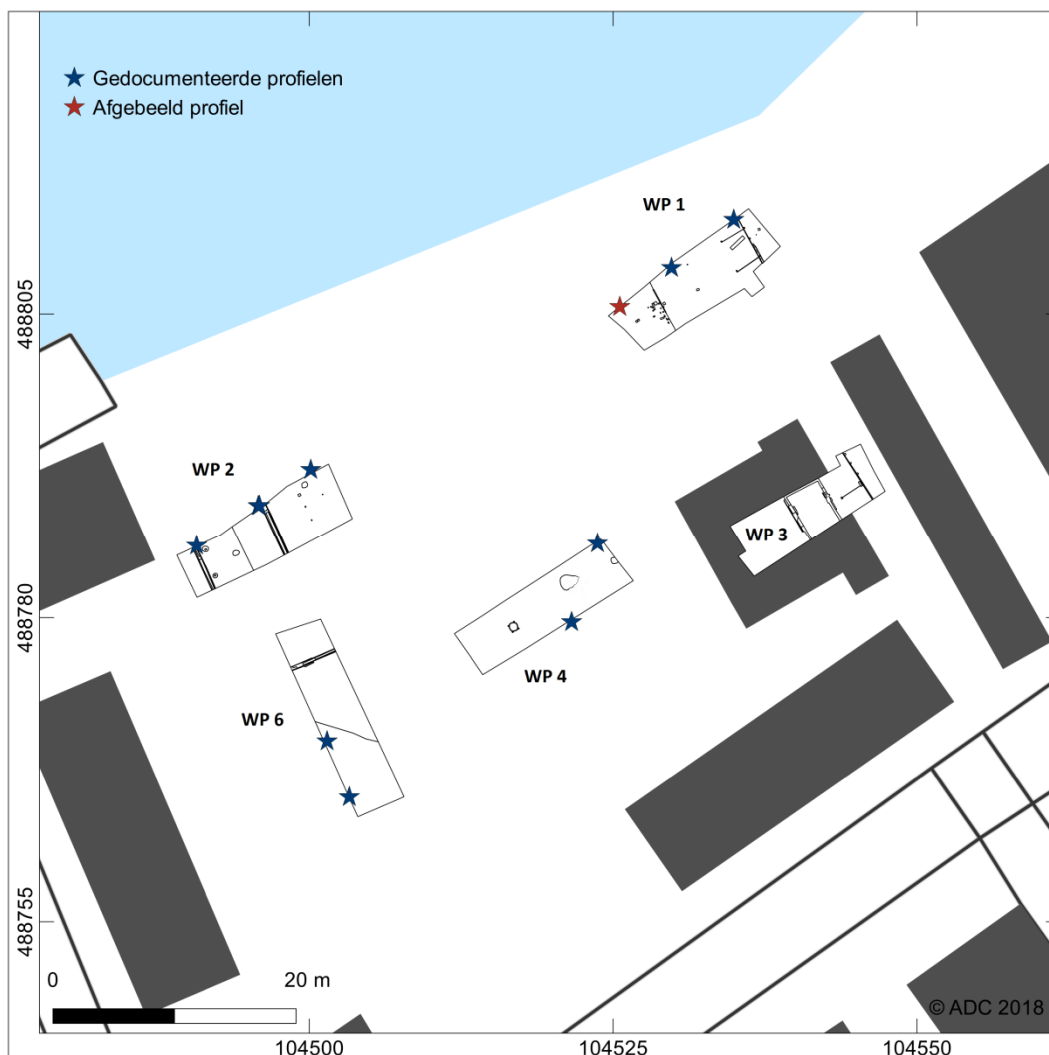
Afb. 12. Overzicht van de verschillende onderzoeken met putnummers.

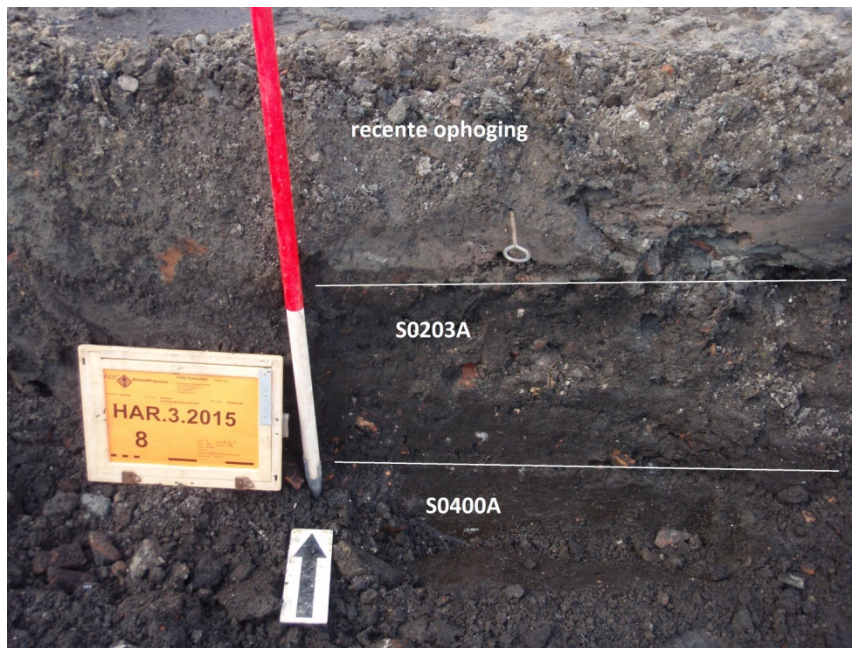
3 Resultaten

3.1 Fysisch geografisch onderzoek

Aan de oppervlakte lag een ophogingspakket van zand en klei met een dikte tussen 60 en 90 cm, op een (min of meer) verrommeld veenpakket van 20 tot 30 cm (S0203A) (afb. 14). Dit pakket bevatte af en toe baksteenspikkels en mortel. Hieronder ligt een tweede veenlaag, een ophogingslaag (S0400A). In sommige werkputten was het ophogingspakket van veen onderverdeeld in drie of meer verschillende laagjes, bijvoorbeeld in profiel 3 in werkput 4 (voor profieltekeningen: zie Bijlage 6). Aan de noordoostzijde van het onderzoeksgebied (locatie: olievervuiling) was bovenop het ophogingspakket nog een recenter zandpakket aanwezig. De dikte hiervan was ca. 20-30 cm. Dit pakket was ter plaatse van de vervuiling nog niet afgegraven en bevatte o.a. een dikke betonplaat. De natuurlijke ondergrond van veen was aanwezig op 0,55 m – NAP (ca. 1,50 m –Mv) (S0401A).

Afb. 13. Locatie van de gedocumenteerde profielkolommen.

Afb. 14. Profielopbouw in werkput 1, profiel noord.

3.2 Sporen en structuren

(J.T. Verduin en M.C.J. Bot)

3.2.1 Proefsleuvenonderzoek

In maart 2017 is op de locatie een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij vijf proefsleuven zijn aangelegd (afb. 12-15). De proefsleuven hadden afmetingen van ca. 15 x 4 meter.

In de meest oostelijke proefsleuven, 1 en 3, zijn de resten van de kade beschoeiing (S0004) van de verwachte insteekhaven aangetroffen die in proefsleuf 3 nog niet kon worden begrensd. De insteekhaven liep vermoedelijk door tot aan de Harmenjansweg. Of hier een helling aanwezig was, of dat deze voor de bouw van de hier voorheen aanwezige huizen werd gesloopt was na afloop van het proefsleuvenonderzoek nog onbekend. Ook werden in proefsleuf 3 de funderingen van een drie meter breed gebouw aangetroffen (S0045), compleet met vloer (S0037). De datering leek aan de hand van de handgevormde bakstenen en de zeer kalkrijke mortel in de 18e eeuw te liggen.

In proefsleuven 2 en 6 in het westelijk deel van het plangebied werden verschillende funderingen aangetroffen die samen tot één gebouw hebben behoord (S0017, S0020, S0033). Ook hier zijn de bakstenen handgevormd en vermoedelijk niet jonger dan de 18e eeuw. In proefsleuf 4, centraal op het terrein aangelegd, is enkel een tonput (TP01) aangetroffen die vermoedelijk 19e-eeuws was. Mogelijk is deze onderdeel van het achterterrein van de bebouwing geweest. De meeste sporen werden dicht onder het oppervlak aangetroffen. Het opgebaggerde slib langs de kade van het Spaarne is onderzocht en bevatte geen archeologische artefacten.

Afb. 15. De alle sporenkaart van het proefsleuvenonderzoek.

Waardering van de vindplaats

De waardestelling, zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.0, specificatie VS06) gebeurt op drie niveaus: belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. De eerste is niet van toepassing omdat de vindplaats niet bovengronds zichtbaar is. Alleen de laatste twee niveaus zijn op deze vindplaats van toepassing. De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op haar conservering en gaafheid. De conservering geeft aan de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven, de gaafheid in hoeverre de vindplaats nog compleet is. De beoordeling is voor zowel gaafheid als conservering: drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit.

De vindplaats is ruimtelijk goed bewaard gebleven en kan dus worden beschouwd als zijnde van hoge kwaliteit. Het deel met sporen is van voldoende omvang om van een representatief deel van een nederzetting te spreken.

De gaafheid van de (grond)sporen is zeer goed. Het muurwerk is voor zeker 5 en op sommige plekken meer lagen nog aanwezig en ook vloeren zijn nog onverstoord aangetroffen. Het houtwerk van de beschoeiing van de insteekhaven is zeer goed bewaard en lijkt vanaf de oorspronkelijk bovenzijde hiervan nog aanwezig. Ook overige grondsporen zoals paalkuilen zijn duidelijk weinig aangetast. Het aardewerk dat verzameld is tijdens het aanleggen van de sporenvlakken is weinig verweerd en matig gefragmenteerd. Bot en zaden zijn wegens de grote mate van vervuiling wegens de geldende veiligheids- en milieuregels niet verzameld. De gaafheid/conservering van sporen en vondsten wordt hoog gewaardeerd. De conserveringsomstandigheden binnen het plangebied zijn kenmerkend voor de regio.

De waardering van beide fysieke kwaliteitscriteria is in totaal 6 punten. Dit is een score die bovengemiddeld is en die haar het predikaat 'behoudenswaardig' oplevert (tabel 2). Ook op inhoudelijke kwaliteit, uitgedrukt in waarden voor zeldzaamheid, informatie en ensemble, wordt de vindplaats beoordeeld met hetzelfde puntensysteem. De aanwezigheid van bebouwing en de insteekhaven kunnen een aanvulling geven op de informatie die op het naastgelegen perceel is vergaard. Gezamenlijk kunnen de vindplaatsen hier de ontwikkeling van een locatie die net buiten de oorspronkelijke stadsmuur is gelegen opbouwen en mogelijk inzichten geven in de ontwikkeling van de stad Haarlem. Omdat er op het naast gelegen perceel al een insteekhaven met sloopshelling werd aangetroffen kan echter niet worden gesproken van een uitzonderlijk zeldzame vindplaats. Toch worden dergelijke structuren dusdanig weinig aangetroffen in Haarlem dat de zeldzaamheid hiervan toch als middelhoog gewaardeerd dient te worden. De totale score voor de inhoudelijke kwaliteit is 8 en de waardering van de vindplaats op basis van deze criteria is dan ook hoog.

Tabel 2. Scoretabel waardstelling (naar KNA, versie 4.0).

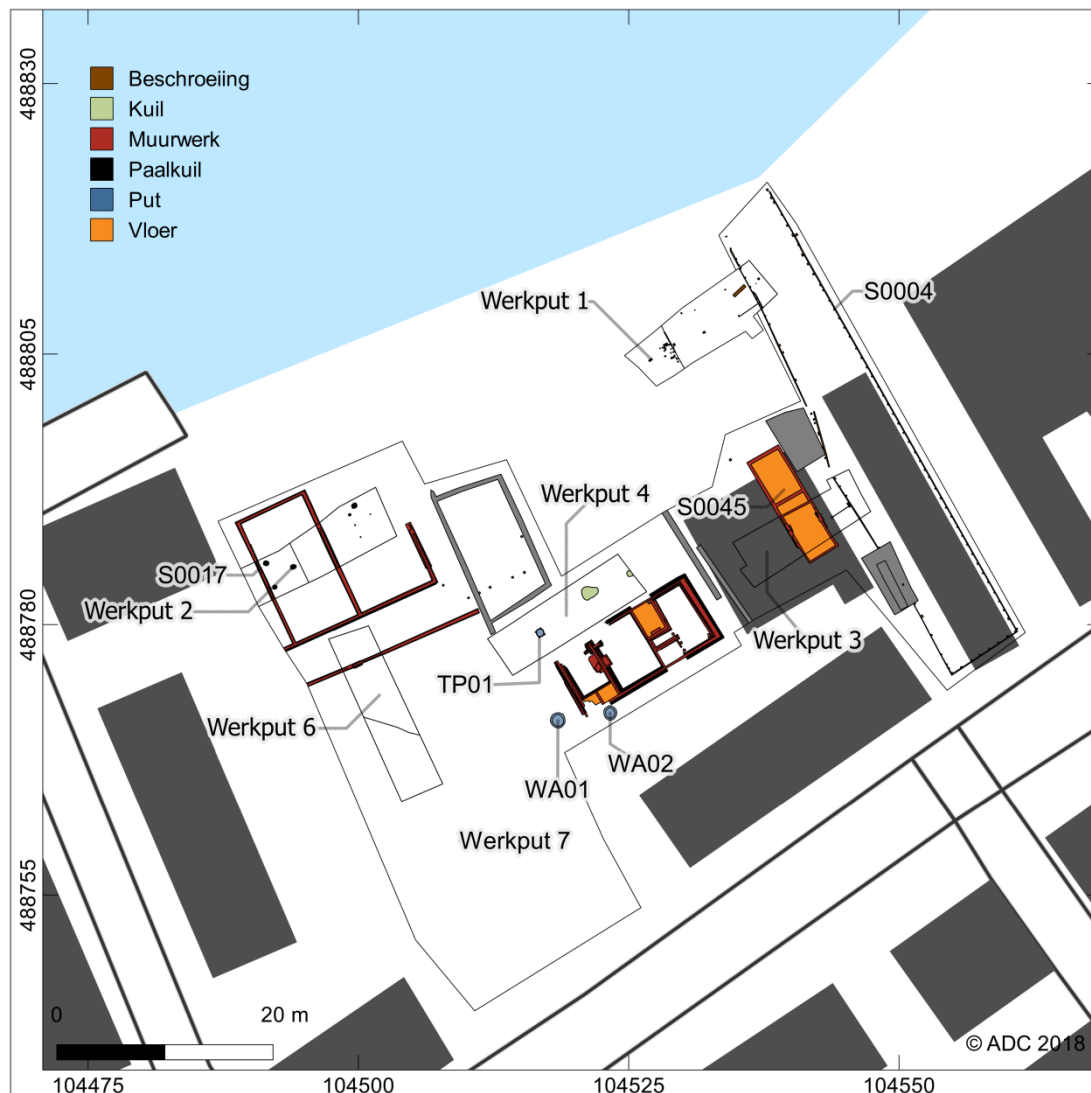
Waarden	Criteria	Scores			Totale score
		Hoog	Midden	Laag	
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord			
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord			
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3			≥ 5 behoudenswaardig
	Conservering	3			
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid		2		
	Informatiewaarde	3			≥ 7 behoudenswaardig
	Ensemblewaarde	3			
	Representativiteit	N.v.t.			

ADC ArcheoProjecten heeft daarom tijdens het uitvoeren van het proefsleuvenonderzoek al een advies tot behoud in situ gegeven, indien dit mogelijk was. Omdat de mogelijkheid hiertoe echter niet bestond is geadviseerd om de rest van het plangebied ex situ te behouden door middel van een archeologische begeleiding. De keuze voor een begeleiding is ingegeven door de werkzaamheden die op het terrein zouden worden uitgevoerd. De hoge mate van vervuiling moest worden gesaneerd. Echter bestonden er verschillende vervuilingzones met verschillende soorten vervuiling. Een opgraving zou onder saneringsomstandigheden uitgevoerd moeten worden en onder strenge regels om vermenging van vervuiling tegen te gaan. Het begeleiden van de saneringswerkzaamheden was daarom een efficiëntere werkmethode. Het bevoegd gezag, de gemeente Haarlem heeft dit advies overgenomen.

3.2.2 Archeologische begeleiding

Na de evaluatie van de resultaten uit het proefsleuven onderzoek is vrij direct doorgestart met een begeleiding van de saneringswerkzaamheden. Hierbij is gekozen om het gehele terrein als één werkput te documenteren. Dit omdat de uit te voeren werkzaamheden uit werden gevoerd op basis van de soort vervuiling in de bodem en de grondstromen.

Afb. 16. Overzicht van de sporen gevonden tijdens het IVO-P en het AB in 2017. De sporen zijn naar aard ingekleurd.

Afb. 17. De sporen uit de IVO-P en AB geplot op de kaart van De Wit (1698).

Insteekhaven

Tijdens het veldwerk van de archeologische begeleiding is de rest van de beschoeiing van de insteekhaven gedocumenteerd (afb. 18 rechts, 19 en 20, S0004A en S0004B). De beschoeiing bestaat uit in de grond geslagen veelal vierkante palen, van ca. 25 x 25 cm (bovenzijde 0,65 m – NAP, ca. 0,7 m -MV) met aan de landzijde planken, van 30 x 200 x 5 cm (bovenzijde -0,85 m NAP). In verband met zware vervuiling door (stook)olie kon geen hout worden meegenomen voor een eventuele datering, ook een houtsoort kon daardoor niet worden bepaald.

Tijdens het proefsleuven onderzoek zijn ten westen van wat nu de insteekhaven blijkt te zijn resten van houten palen en enkele balken aangetroffen in proefsleuf 1. Aanvankelijk werd hiervan gedacht dat deze gezamenlijk de westelijke beschoeiing van de insteekhaven geweest moesten zijn. Nu lijkt het erop dat dit deel moet zijn geweest van de 17^e-eeuwse fase van dezelfde insteekhaven (S0010, afb. 20). Op de plot van de sporen op de kaart van De Wit (1698) past deze fase binnen de daarop ingetekende insteekhaven (afb. 17). Op de kaart van Adriaan Spinder (1742) lijkt de 18^e-eeuwse fase van de haven breder te zijn geweest dan de 17^e-eeuwse fase (afb. 21). Een duidelijke oostelijke beschoeiing van de 17^e-eeuwse fase ontbreekt, maar het lijkt erop dat de 18^e-eeuwse fase niet veel breder is geweest. Hij is slechts richting het oosten opgeschoven.

Langs de beschoeiing is V0010 verzameld: dit is 17^e- en 18^e-eeuws vondstmateriaal met een sluitdatum van 1700-1750. Dit materiaal is mogelijk afkomstig uit de aanplemping van het terrein of is als afval naast de insteekhaven terechtgekomen. De mogelijke opschuiving van de insteekhaven richting het oosten is daardoor mogelijk in de eerste helft van de 18^e eeuw, of later, gebeurd.

Op historisch kaartmateriaal is te zien dat de insteekhaven op een gegeven moment, mogelijk in de tweede helft van de 18^e eeuw, is gedempt. In 1908 is de insteekhaven weer terug, en loopt nu tot aan de Harmenjansweg. Eind 19^e eeuw of vlak na 1900 moet de haven dus weer open gegraven en opnieuw beschoeid zijn.

Op afbeelding 20 is de noordoostelijke hoek van het onderzoeksgebied in detail afgebeeld. Aan de westelijke beschoeiing van de eind 19^e-eeuwse fase waren twee keer twee palen aanwezig, waartussen ijzeren verbindingstukken zaten (S0006A en S0029A). Verder zuidelijk langs dezelfde beschoeiing is ook een dergelijk verbindingstuk aangetroffen (S0036, afb. 22 midden). Het zuidelijke verbindingstuk is 2,00 m lang, de andere twee meten 2,30 m (bovenzijde 0,94 m en 0,76 m -NAP, respectievelijk ca. 1 m -MV en ca. 0,8 m -MV). Waarschijnlijk zijn deze verbindingstukken "trekstangen" geweest, die de houten beschoeiing van de haven verankerde aan de kade.

Afb. 18. Overzicht van de fasering van de sporen uit het IVO-P en de AB.

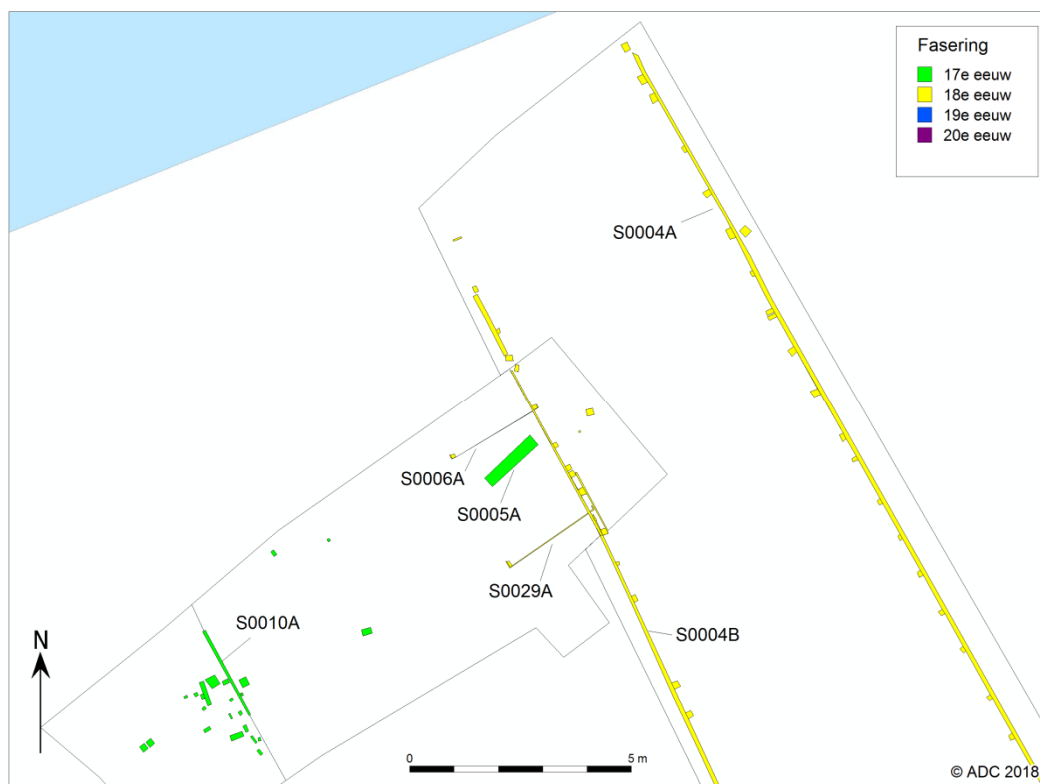
De 19^e-eeuwse insteekhaven heeft afmetingen gehad van ca. 47 meter bij 6,5 meter. De vulling van de insteekhaven leek, naast olie, te bestaan uit veel afval. Er zijn emmers en potten, geëmailleerde pannen, glas en puin waargenomen. De beschoeiing is ingemeten. Omdat de sleuf tussen de twee beschoeiingen maar gering in formaat was en zeer diep, waardoor er zeer snel water opkwam, is wegens veiligheid besloten om de beschoeiing niet uitvoerig schoon te steken maar enkel wat foto's te nemen.

De planken lopen door tot een diepte van ca. 1,5 m –MV (ca. 1,90 m -NAP). De palen zijn veel dieper ingeslagen. Het is echter niet duidelijk of dit de einddiepte van de insteekhaven is geweest. Er zijn geen boringen gezet om de diepte te controleren, omdat de vervuiling ingedamd en afgedekt moest worden. Er was nog ruim 50 tot 60 cm afval aanwezig voordat er op het veen (S0400) werd gestuit, het vermoeden bestaat dat de afval laag de diepte van de insteekhaven aangeeft. Als de haven dieper in het veen gegraven zou zijn zou hier, gezien het snel eroderen van veen, gebruik zijn gemaakt van een diepere beschoeiing om dat tegen te gaan.

Afb. 19. De beschoeiing van de 18^e-eeuwse fase van de insteekhaven (S0004B). Foto richting zuidwesten.

Afb. 20. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied.

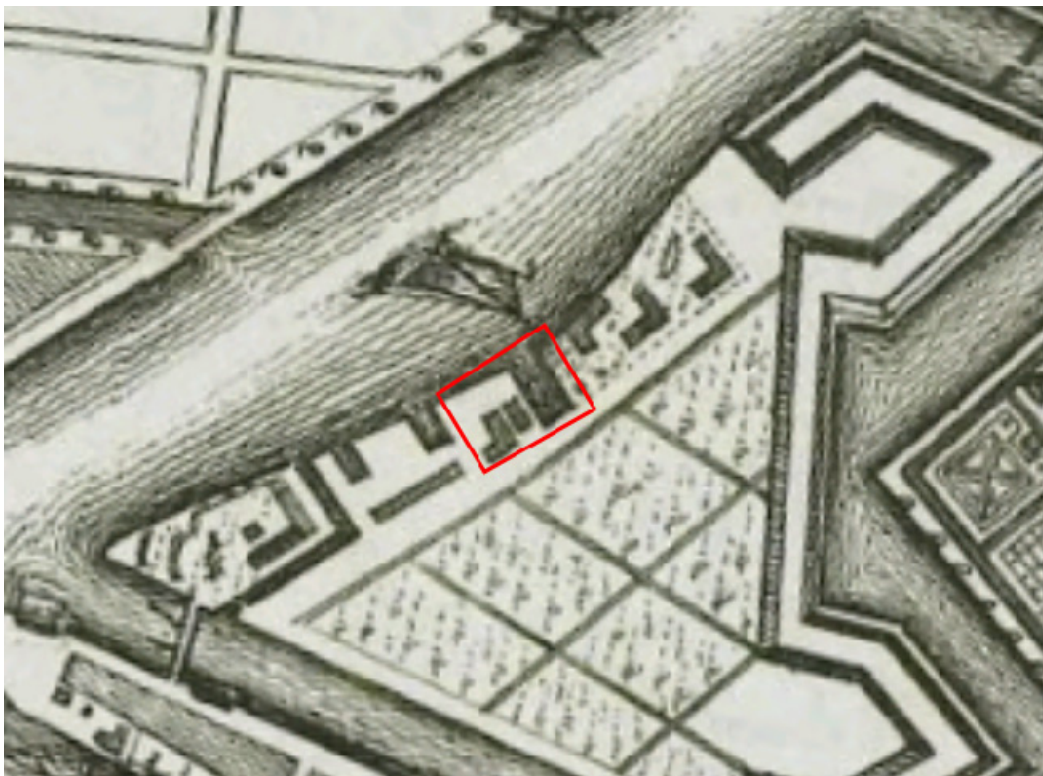
Oostelijk rechthoekig gebouw (Gb01)

Aan de oostzijde van het onderzoeksgebied zijn funderingen aangetroffen van een rechthoekig gebouw, vermoedelijk daterend uit de 18^e eeuw (afb.22 midden). Tijdens het proefsleuvenonderzoek is dwars hierover een sleuf aangelegd. Tijdens de begeleiding kon het gebouw verder worden onderzocht.

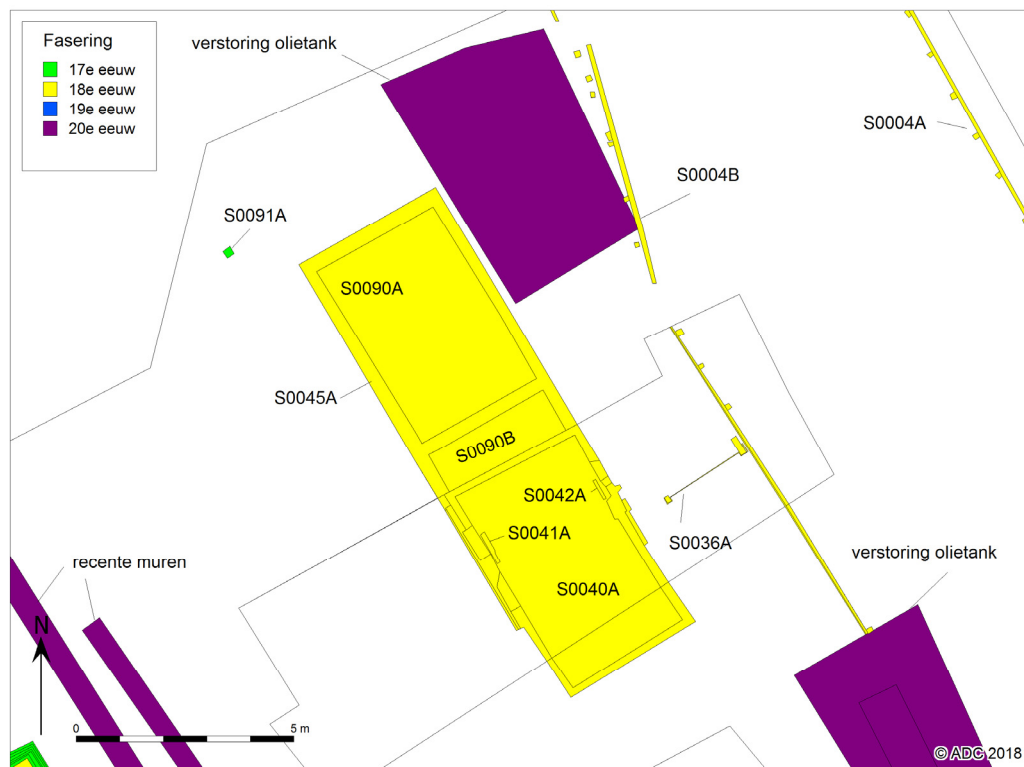
Op zowel de historische kaarten van De Wit (1698, afb. 17) en De Hooghe (1688, afb. 3), als de kaart van Spinder (1742, afb. 21) zijn binnen het onderzoeksgebied een rechthoekig en een L-vormig gebouw aanwezig. Mogelijk was het ene gebouw een magazijn of timmerschuur, en het andere woningen voor bijvoorbeeld de meester-timmerman en zijn gezin. De locaties van de hellingen zijn niet afgebeeld op de historische kaarten.

De voorkomende baksteenmaten in de fundering en de vloeren waren: 16,8 x 7,4 x 3,3 en minimaal 21 x 10,5 x 4,5. Aardewerk dat langs de fundering gevonden is dateert in de late middeleeuwen en in de 19^e eeuw (uit ophogingslaag S203). De afmetingen van het gebouw zijn 10,9 bij 3,3 meter. In het midden van het gebouw heeft waarschijnlijk een kleine hal gelegen met afmetingen aan de binnenzijde van 2,8 bij 0,9 meter. Aan weerszijden van de hal waren grotere ruimtes aanwezig: een noordelijke ruimte met afmetingen van 4,3 bij 2,8 meter, en een zuidelijke ruimte van 4,7 bij 2,7 meter.

De zuidelijke vloer was uit bakstenen opgebouwd en bevatte een laagje kalk (S0040, bovenzijde 0,67 m –NAP, ca. 0,70 m -MV). Aan weerszijden van de vloer is een plank rechtop in de vloer geslagen (S0041 en S0042, bovenzijde 0,65 m –NAP, ca. 0,68 m -MV). Waarschijnlijk heeft hier een constructie bovenop gestaan, mogelijk als een opslagconstructie. Ter hoogte van deze constructie zijn de buitenmuren van het gebouw verstevigd of gerepareerd (S0045C en D). Voor een timmerschuur, waar aan schepen werd gebouwd, lijkt dit gebouw te smal. Onder de funderingen zijn geen palen of slieten aangetroffen waarop deze werd gefundeerd.

Afb. 21. Globale ligging van het plangebied op de kaart van Adriaan Spinder uit 1742. Het noorden is linksonder. Net zoals op de 17e-eeuwse kaart zijn er twee gebouwen (één L-vormig) aanwezig. De insteekhaven lijkt vergroot te zijn in de 18e eeuw.

Afb. 22. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Oostelijke deel van het onderzoeksgebied. In het midden is het oostelijke rechthoekige gebouw te zien (Gb01).

Zuidelijk gebouw (Gb02)

Aan de zuidkant van het plangebied, achter het bestaande huizenblok langs de Harmenjansweg, zijn funderingen en keldertjes aangetroffen (afb. 23 t/m 26). De oudste funderingen van opgaand muurwerk dateren mogelijk al uit de 17e eeuw. De onderste vertandingen in de buitenmuur (bovenzijde 0,60 m -NAP, ca. 0,63 m -MV) waren opgebouwd uit hergebruikte oudere bakstenen dan de bovenste laag bakstenen. De funderingen zijn gebruikt voor het bouwen van één of twee woonhuizen, waarschijnlijk in de 18e eeuw. Binnen het complex van funderingen bevonden zich twee kelders van verschillend formaat, de twee kelders en de aanwezigheid van twee haardplaatsen zouden kunnen wijzen op de aanwezigheid van twee aparte woningen. De vertandingen in de fundering waren ook in de funderingsmuren van de binnenindeling aanwezig. Of deze binnenindeling was er al in een 17^e-eeuwse fase, óf de gehele fundering is toch 18^e-eeuws, met gebruik van 17^e-eeuwse en 18^e-eeuwse bakstenen.

De 5-steens maat van de buitenmuur van de woningen was 23,5 cm (S0043). De buitenmuur had in totaal zes vertandingen met een breedte van ca. 3,5 tot 7 cm. De bakstenen in de bovenste laag (S0043, 0,37 m -NAP, ca. 0,4 m -MV) waren donkerrood, met de afmetingen 18,2 x 9 x 3,7 (V0019), en lichtrood-donkerrood met de afmetingen 19 x 8,7 x 3,8 (V0019). De bakstenen uit de onderste vertandingen waren donkeroranje met afmetingen 25 x 12 x 6 (matig hard, hergebruikt) en 23 x 11 x 4,2 (V0032). Het metselverband was een wild verband.

Van het noord-zuid gedeelte van het L-vormige gebouw is niets bewaard gebleven. Deze vleugel moet grondig gesloopt zijn geweest, eind 18^e of begin 19^e eeuw, met fundering en al. Of er in de noord-zuid vleugel ook woningen hebben gezeten is niet duidelijk. Mogelijk was dit gedeelte een schuur/werkplaats of opslagruimte. Het oost-west gedeelte van het zuidelijke gebouw is mogelijk opgenomen in de bebouwing die op de Kadastrale Minuut te zien is (zie afb. 28). In ieder geval was de noordoostelijke kelder in de 19^e eeuw nog in gebruik. In de noordoosthoek is op de plavuizen vloer een klein vierkant putje aangelegd, opgebouwd uit machinaal gemaakte bakstenen.

Afb. 23. De funderingen van het zuidelijke gebouw (Gb02), gezien vanuit het oosten.

Afb. 24. Duidelijke tweedeling van de vertande fundering met een latere inzet.

De twee woningen bij elkaar hadden afmetingen van 14,7 bij 6,9 meter (tot aan de buitenste vertandingen van de fundering). De oostelijke woning had een binnenindeling met een grote rechthoekige ruimte van 6 bij 3 meter, een kleine rechthoekige ruimte van 1,8 bij 2,1 meter, een kleine hal van 0,9 bij 2,1 meter, en een onderkelderde ruimte van 2,9 bij 2 meter (S0047). De bakstenen dorpel in de kelder (KE01) mat 1 bij 0,3 meter. De vloer was opgebouwd uit oranje-rode ongeglazuurde plavuizen van 23 x 23 x 4 cm.

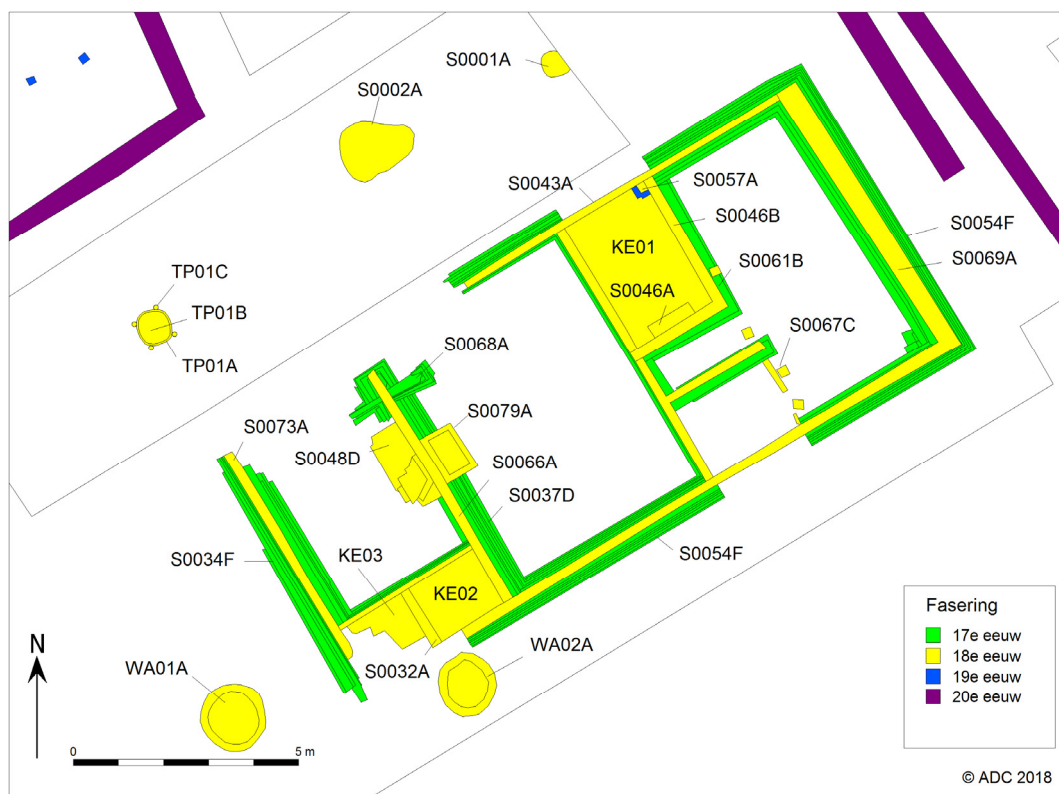
De binnenwand over de lange zijde van het gebouw is gefundeerd geweest op minimaal vier kleine vierkante poeren (S0067A, B, C en D, bovenzijde -0,05 m NAP, ca. 0,1 m -MV)). Er is in deze woning geen haard teruggevonden. De in- en uitgangen van de woning hebben waarschijnlijk bij de onderkelderde ruimte en daar recht tegenover, bij de kleine rechthoekige ruimte gezeten. De getrapte fundering ontbreekt op deze plekken.

Afb. 25. Keldervloer KE01, gezien vanuit het noorden. Drempel S0046 is bovenaan te zien. Onderaan links ligt het putje van machinaal gemaakte bakstenen (S0057).

De westelijke woning had een binnenindeling met een grote rechthoekige ruimte, waar mogelijk een halletje in heeft gezeten, een kleinere rechthoekige ruimte en een onderkelderde ruimte. De twee grootste ruimtes hebben een haard gehad, beide onder dezelfde schoorsteen. De grootste ruimte had afmetingen van 6 bij 4,6 meter, de kleinere was minimaal 4,3 bij 3,2 meter. Aan de noordzijde van deze woning ontbreekt het grootste deel van de fundering. Het is dus niet duidelijk of aan de kleine ruimte nog een halletje en/of een ingang hebben gezeten. De onderkelderde ruimte aan de zuidzijde van de woning bestaat uit twee delen, gescheiden van elkaar door een funderingsmuur. De ene kelder mat 1,4 bij minimaal 1,2 meter (KE03, bovenzijde vloer: 0,02 m -NAP, ca. 0,05 m -MV), de andere mat 1,5 bij 1,3 meter (KE02, bovenzijde vloer: 0,17 m NAP, ca. 0,2 m -MV). Beide vloeren waren opgebouwd uit oranje-rode ongeglazuurde plavuizen van 23 x 23 x 4 cm. In het kleinste keldertje (S0078A, KE03) zijn bij het leegscheppen enkele blauw-witte tegeltjes tegen de wand aangetroffen. Deze zijn verzameld (V0017). Het zijn o.a. vier vrij complete faïence wandtegels die dateren in de periode 1700-1750 (zie paragraaf 3.3.3). Verder zijn in deze kelder scherven van twee witbakkende grapes (1700-1750) aangetroffen.

De haard in de kleine ruimte had een fundering van bakstenen (S0048, bovenzijde 0,05 m -NAP, ca. 0,1 m -MV). De bakstenen waren rood-lichtrood gemêleerd en hadden de formaten 17 x 9 x 4 cm, 18 x 10 x 4 cm en 18 x 9 x 4 cm. De wanden van de haard waren in baksteen uitgevoerd. De haardvloer zelf bestond uit zwart-wit geglazuurde plavuizen (S0048, bovenzijde 0,05 m -NAP, ca. 0,1 m -MV).

Afb. 26. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Zuidelijke deel van het onderzoeksgebied. Het zuidelijke gebouw (Gb02) is hier in detail afgebeeld.

Tonput en bakstenen waterputten

Ten zuiden van het zuidelijke gebouw zijn op het niveau tot waar de ontgraving plaatsvond twee waterputten aangetroffen (WA01 en WA02, afb. 26). Deze waren opgetrokken uit voornamelijk rode harde bakstenen. Eén lichtoranje baksteen heeft afmetingen van 16/16,5 x 7,6/8 x 3,5 cm. Dit formaat is mogelijk 17e-eeuws. In beide vullingen van de waterputten zaten geen vondsten. De datering van de putten ligt waarschijnlijk binnen de gebruiksperiode van de bijbehorende woningen, in de 18e eeuw. Een gebruik tot in de 19e eeuw is mogelijk.

Ten noorden van de woningen is een tonput opgegraven (afb. 26 en 27). De put bestond uit minimaal één houten ton met drie ijzeren hoepels (TP01A, bovenzijde 1,11 m –NAP, ca. 1,14 m - MV). Om de ton waren vier houten paaltjes geslagen, waarschijnlijk om de ton op z'n plek te houden (TP01C). De vulling van de tonput bestond uit donkerbruin veen (TP01B). Hierin waren enkele fragmenten baksteen en plavuiz aanwezig, evenals fragmenten pijp-aardewerk en aardewerk. Het aardewerk was zeer fragmentarisch. Het materiaal dateert zowel in de 17^e als in de 18^e eeuw; mogelijk is de put gedempt met materiaal uit de ophogingslagen of afval uit de buurt.

Afb. 27. De tonput (TP01) ten noorden van het zuidelijke gebouw.

Gebouwen uit eind 19^e-begin 20^e eeuw (Gb03)

In de noordwesthoek van het plangebied waren funderingen aanwezig van een gebouw dat deels buiten het onderzochte gebied heeft gelegen (afb. 29). Op basis van de bakstenen worden deze in de 19^e eeuw gedateerd, er zijn echter in dit muurwerk oudere stenen verwerkt. Direct ten zuidwesten hiervan lag een fundering van mogelijk een tuinmuur of wellicht een loods. Ook deze fundering moet een relatief late datering hebben, in vermoedelijk de 19^e eeuw. De noordmuur van het gebouw (S0017, bovenzijde 0,25 m –NAP, ca. 0,30 m -MV) bestond uit oudere hergebruikte bakstenen (V0030). Deze hadden o.a. de afmetingen 18,3 x 9 x 3,5/4 cm (paarsrood), 16,5/17 x 8 x 3,8/4,2 cm (roze gemêleerd), 22 x 9,5 x 4 cm (paarsrood). De fundering van de mogelijke tuinmuur (S0033, bovenzijde 0,15 m –NAP, ca. 0,2 m -MV) bestond uit gele bakstenen (21 x 10,5 x 4,5/4,8 cm) en machinaal gemaakte paarsrode bakstenen (22 x 10,2/10,5 x 5 cm) (V0014).

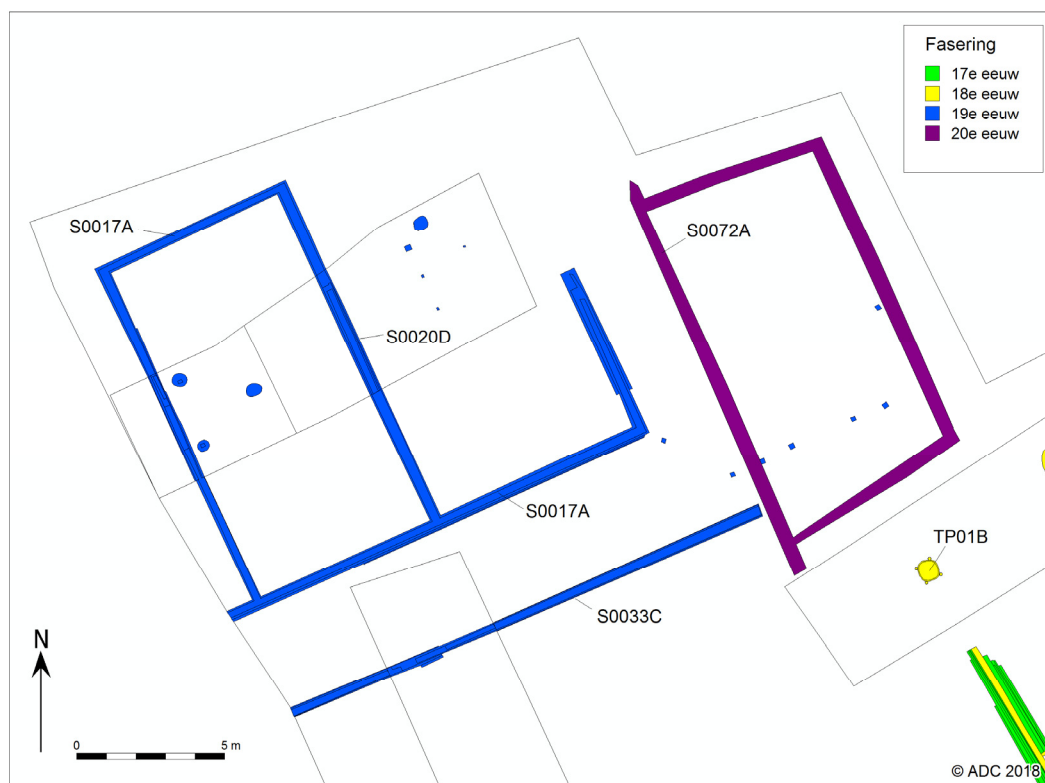
Ten oosten van deze sporen zijn de restanten gevonden van een gebouw uit de 20^e eeuw (afb. 29, S0072, bovenzijde 0,25 m –NAP, ca. 0,3 m -MV). Op de geraadpleegde historische kaarten uit de 19e eeuw komt dit gebouw niet duidelijk voor, maar een datering in de tweede helft van de 19e eeuw is op basis van de gebruikte bakstenen ook mogelijk. De fundering is met bakstenen met vreemde formaten opgebouwd (V0023). Het zijn paarsrode baksteenblokken van verschillende vormen, één soort met een tapse vorm (25,5 x 9,3 x 7 cm) en één rechthoekige met één afgeronde zijde (16 x 13,4 x 8,4 cm). De blokken zijn gemerkt met een stempel met “K1” of met “O”. De kleine sporen om en onder de 19e-eeuwse structuren zijn moeilijk te duiden. De datering hiervan is onbekend. Ze zijn in de fasering nu opgenomen in de 19e-eeuwse fase.

Van de gebouwen die te zien zijn op de Kadastrale Minuut uit 1823 (afb. 28), zijn geen duidelijke restanten aangetroffen. Mogelijk waren deze gebouwen niet diep gefundeerd. Het 20^e-eeuwse gebouw uit de begeleiding lijkt een aanbouw te zijn geweest aan de noordzijde van het complex op de Kadastrale Minuut.

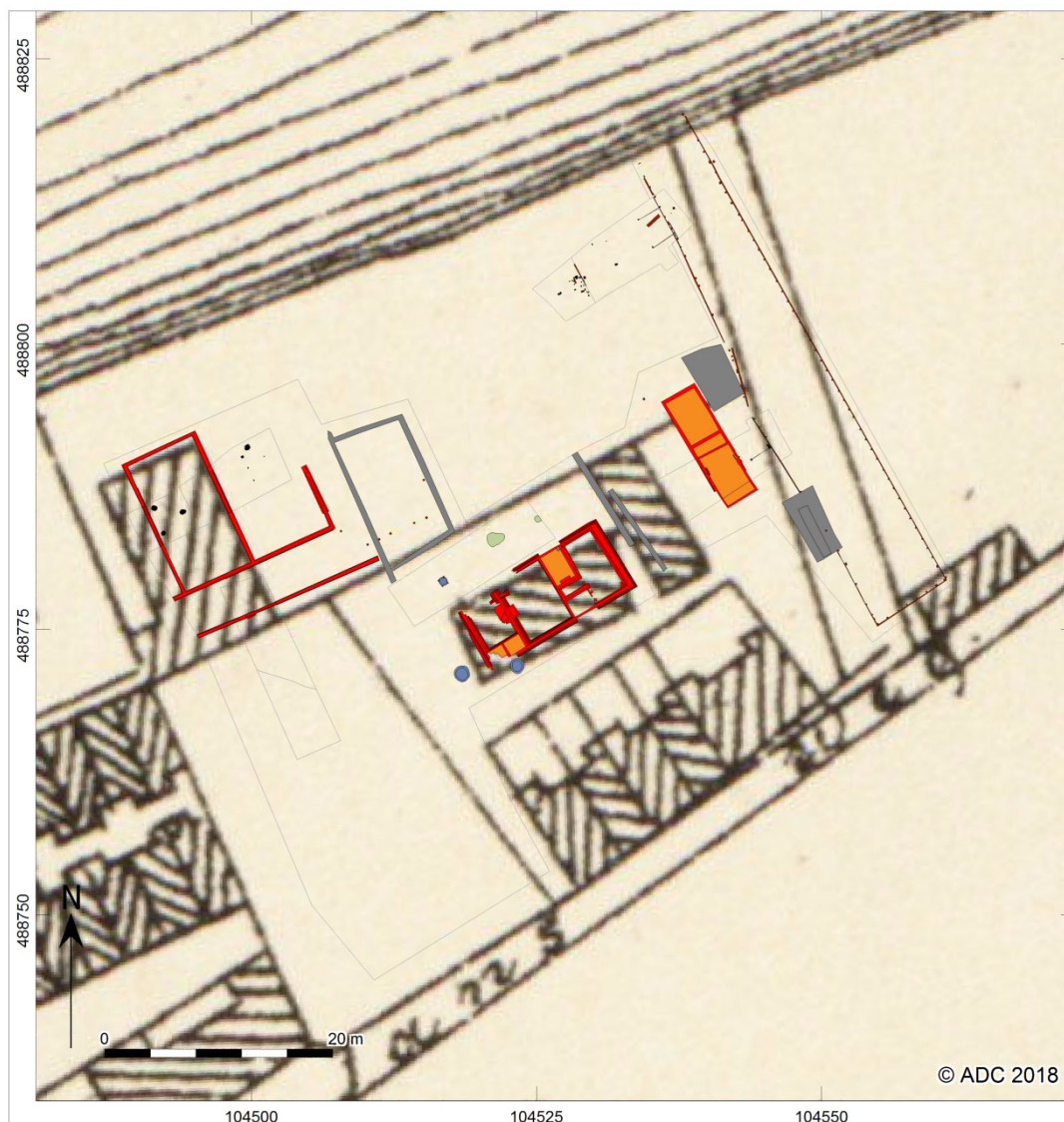
Op een kadastrale kaart uit 1883 (afb. 30) is mogelijk het 19^e-eeuwse gebouw in de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied te zien. De gebouwen op de Kadastrale Minuut zijn in deze periode reeds gesloopt en hebben plaatsgemaakt voor rijtjeshuizen.

Afb. 28. Plot van de sporen uit het IVO-P en de AB op de Kadastrale Minuut uit 1823.

Afb. 29. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Westelijke deel van het onderzoeksgebied. Aan de linkerkant is het gebouw uit de 19^e eeuw (Gb03) te zien.

Afb. 30. Plot van de sporen uit het IVO-P en de AB op een kadastrale kaart uit 1883.

3.3 Vondstmateriaal

3.3.1 Aardewerk en pijpenaarde

Tijdens het onderzoek zijn 375 fragmenten aardewerk en 62 fragmenten pijpenaarde verzameld. De scherven aardewerk zijn afkomstig van een Minimum Aantal Exemplaren (MAE) van 192 objecten. Het aardewerk is gedetermineerd volgens het Deventer-systeem.

Aardewerk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd

De soorten aardewerk die aanwezig waren binnen het vondstmateriaal zijn: grijs-, rood- en witbakkend aardewerk, steengoed zonder oppervlaktebehandeling, steengoed met oppervlaktebehandeling, Hafner waar, majolica en faience uit de Nederlanden, Weser en Werra aardewerk, Aziatisch porselein, Europees porselein, industrieel wit aardewerk en biscuit van tinglazuur aardewerk (zie afb. 31 voor de verdeling van het spectrum). Het aardewerk is zeer gefragmenteerd. Daardoor konden maar weinig typen worden onderscheiden (zie tabel 5).

Tabel 3: Overzicht van de onderscheiden aardewerktypen.

Vondstnummer	Spoornummer	Soort aardewerk	type	Datering
V0001	S0400A	faience	f-kom-3	1700-1750
V0004-003	S0203A	industrieel wit	iw-zal-2	1800-1850
V0004-001	S0203A	Az. porselein	p-pot-3	1850-1900
V0004	S0203A	roodbakkend	r-kom-1	1675-1800
V0004	S0203A	industrieel wit	iw-kop-13	1850-1900
TP001B	TP001	roodbakkend	r-lek-2	1700-1850
V0010-001	S0004A	Werra	wa-bor-1	1580-1630
V0010	S0004A	roodbakkend	r-lek-2	1700-1850
V0010	S0004A	witbakkend	w-pis-4	1700-1750
V0020	S0400A	roodbakkend	r-pis-35	1720-1760
V0024	S0203A	roodbakkend	r-kom-1	1675-1800
V0025	S0203A	roodbakkend	r-bor-1	1450-1550
V0026	S0203A	roodbakkend	r-kop-2	1525-1650
V0033	S0203A	steengoed	s2-fle-4	1800-1900

Verder zijn er wel veel vormen onderscheiden per aardewerksoort. In roodbakkend aardewerk zijn fragmenten verzameld van bakpannen en grapes met stelen, borden, bloempotten, grapes, kachelpannen, kommen, koppen en een vergiet. In witbakkend aardewerk zijn fragmenten gevonden van: grapes, pispotten en een kandelaar. In grijsbakkend aardewerk is één scherv van een pot aanwezig. Van Hafner waar is een randfragment van een grape verzameld. Steengoed met oppervlaktebehandeling is aanwezig in de vormen: fles, kan, pispot en pot. Majolica fragmenten van borden en faience fragmenten van borden, een kan, een kom, plooischotels en een zoutvaatje zijn gevonden.

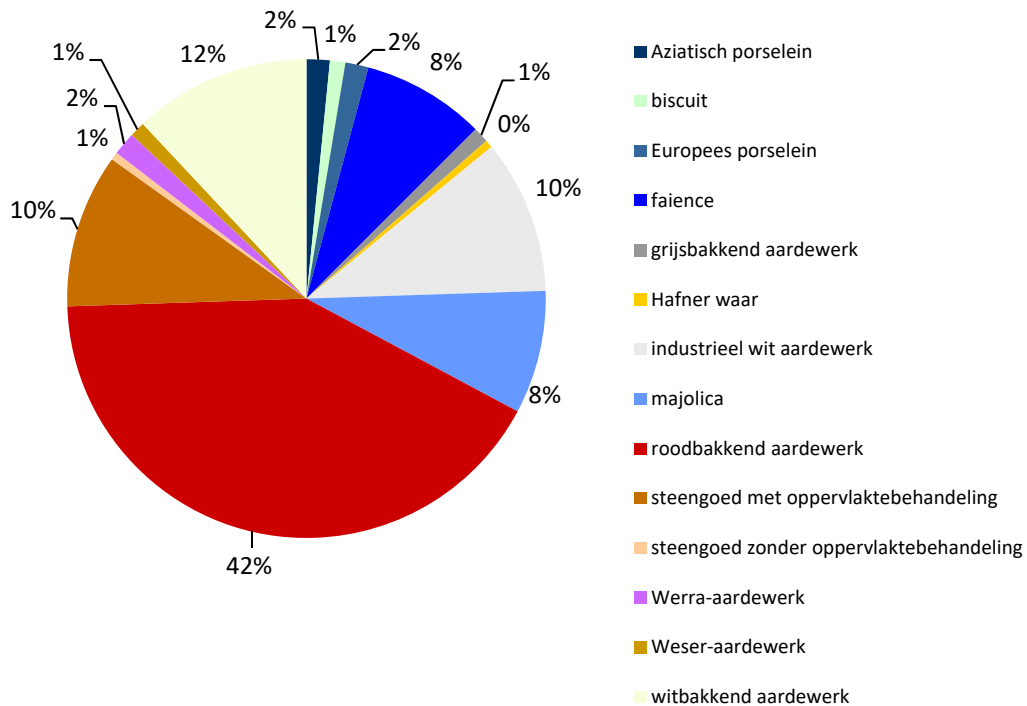
Van industrieel wit aardewerk zijn scherven van borden, kopjes, een schaal en een zalfpotje aangetroffen. In Aziatisch porselein vond men een scherv van een bord, in Europees porselein fragmenten van borden. Verder is in het vondstmateriaal biscuit, een halffabrikaat van tinglazuuraardewerk, aanwezig. Hiervan zijn een bodem van een bord of kom en een proen gevonden.

Het overgrote deel (75%) van het vondstmateriaal dateert in de fases 1650-1700 en 1700-1750. Een klein gedeelte, ca. 12 scherven, dateert in de Late Middeleeuwen (1300-1500). Verder is er aardewerk in de assemblage aanwezig uit de eerste helft van de 17^e eeuw: o.a. het Weser en Werra aardewerk en Chinees porselein. Er is een duidelijke 19^e-eeuwse fase; ca. 18% van de scherven bestaat uit industrieel wit aardewerk, Europees porselein, steengoed mineraalwaterflessen, roodbakkend aardewerk (kachelpan, bloempot) en een fragment van een gemberpot van Chinees porselein.

Ongeveer 80% van het aardewerk is in Nederland geproduceerd. Hiervan is het grootste deel, het rood- en witbakkende aardewerk, mogelijk in Haarlem zelf gemaakt. Een deel van de majolica en faience is wellicht ook in Haarlem geproduceerd. Ook het biscuit van majolica is mogelijk afkomstig uit een Haarlems pottenbakkersatelier. Het industrieel wit aardewerk is voor een deel in Maastricht geproduceerd. Het "Delfts wit", faience uit de Nederlanden met een wit onbeschilderd glazuur, kan in Haarlem of Delft gemaakt zijn, maar een andere productieplaats in Nederland is ook mogelijk. De overige 20% van het aardewerk bestaat uit importen uit het buitenland. Hieronder vallen: steengoed uit het Duitse Rijnland, Weser aardewerk uit Duitsland, Chinees porselein, Europees porselein, industrieel wit aardewerk uit Engeland en Hafner waar (mogelijk uit Keulen).

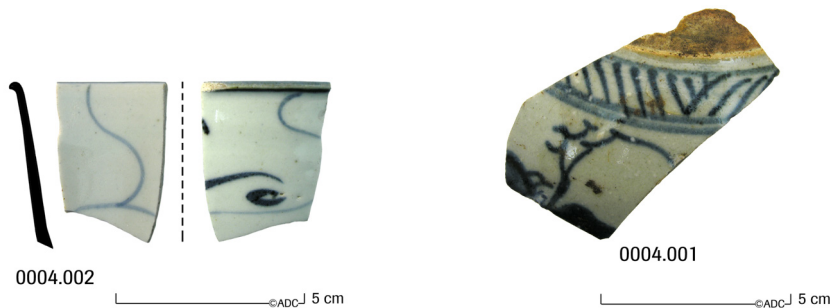
Nog geen 10% van het aardewerk (8,3% van MAE totaal) komt uit gesloten contexten, de rest komt uit ophogingslagen. De gesloten contexten zijn tonput TP01A-C en keldertje S0078A (KE03). In het keldertje is een aantal wandtegels in situ aangetroffen. Het aardewerk uit deze sporen was echter zeer fragmentarisch.

Het vondstmateriaal sluit aan bij de vondsten uit de eerdere proefsleuvenonderzoeken en begeleidingen in het Scheepmakerskwartier. Daar kwam het grootste gedeelte van het aardewerk uit de periode 1650-1800.

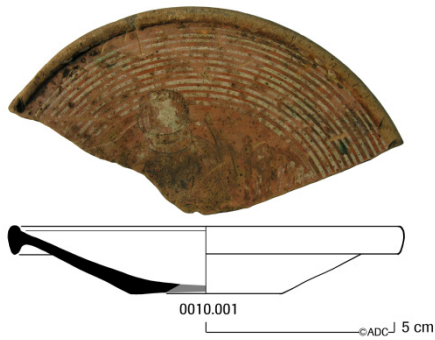
Afb. 31. Verdeling van de aardewerksoorten, n=192 (Minimum Aantal Individuen).

Een aantal meer complete scherven, onbekende typen en productieafval zijn afgebeeld in de Deventer-systeem Catalogus (zie Bijlage 3). Een aantal overige opvallende scherven zijn hieronder afgebeeld en beschreven (afb. 32 t/m 35).

Afb. 32. Twee scherven Chinees porselein, links een 17e-eeuwse scherf met visnetmotief, rechts een 19e-eeuwse scherf van een gemberpot (wp1, S0203A).

Op het Werra bord op afbeelding 33 is op de spiegel een eikel afgebeeld. De eikel is één van de symbolen van vruchtbaarheid, die vaker op Werra aardewerk staan afgebeeld. Eikels zijn vaak afgebeeld in combinatie met distels; hier is het onduidelijk wat er op de rest van het bord heeft gestaan. De herkomst van het bord is niet zeker; het zou in het Werra gebied in Duitsland kunnen liggen, maar een productie in Enkhuizen is ook mogelijk.

Afb. 33. Fragment van een bord van Werra aardewerk met een afbeelding van een eikel op de spiegel (wp1, S0004A).

Het biscuit, een halffabrikaat, is afkomstig van een majolicabakker (zie Bijlage 3). Er is één complete proen gevonden, waar roze loodglazuur op heeft gelekt. Majolica werd bij het bakken gestapeld door middel van deze proenen in de oven. Het andere fragment biscuit is de standing van een bord of van een kom. Er is ook biscuit van majolica gevonden tijdens een eerder IVO-P in het Scheepmakerskwartier.¹⁵ Het gaat waarschijnlijk om afval uit de stad dat hier gedumpt is. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat het majolica bord/kom ook gebruikt is.

Afb. 34. Witbakkend worstoor van waarschijnlijk een grape van Hafner of wit Keuls aardewerk (wp7, S0203A).

Het worstoor van witbakkend aardewerk is mogelijk Hafner waar, of het gaat om wit Keuls aardewerk (afb. 34). Waarschijnlijk is dit het oor van een grape. Het baksel is grijs-wit en heeft een fijne magering met rood-oranje puntjes. Het oor is ongeglazuurd. Hafner waar en wit Keuls aardewerk komen beide uit de regio Keulen. Hafner waar dateert globaal in de periode 1425-1680, Keuls wit aardewerk in de periode 1450-1600. Mogelijk gaat het om laat-wit Keuls aardewerk uit de 16^e eeuw. In deze periode maakte men sierlijk witbakkend aardewerk in Renaissance stijl. Het worstoor is, net als de porseleinen scherven (afb. 32) en het zalfpotje van industrieel wit aardewerk (afb. 35), gevonden in ophogingslaag S0203.

Afb. 35. Een zalfpot van industrieel wit aardewerk (1800-1850) (wp1, S0203A).

¹⁵ Williams 2014.

Pijpaarde uit de Nieuwe tijd

Het aantal pijpaarde fragmenten van 62 is afkomstig van een Minimum Aantal Exemplaren van 42 kleipijpen. De helft van de pijpenkoppen dateert in de periode 1650-1675 of 1640-1660. Mogelijk weerspiegelt dit het begin van de gebruikperiode van de werf. Het kan echter ook afval betreffen dat vlak voor ingebruikname van het terrein is meegekomen met de ophoging. Er is geen pijpaardewerk gevonden in gesloten contexten. Opvallend is het grote aandeel van groffe pijpen (70 tot 75%); mogelijk zijn deze gebruikt door de werklui op de werf. Er zijn geen rijkversierde modellen aangetroffen.

Een aantal pijpenkoppen vertoont opvallende details. Eén Goudse pijpenkop (V0018) uit de periode 1675-1740 heeft een reliëfdecoratie in de vorm van een melkmeisje met juk (afb. 36). Veel groffe pijpen hebben een reliëfroos op de zijkant van de ketel. Naast 17e-eeuwse exemplaren, zijn er ook een aantal 18e- en 19e-eeuwse pijpenkoppen gevonden. Onder de 19^e-eeuwse pijpen was o.a. een model van het type "mosterdlepel" (V0013).

Afb. 36. De Goudse pijpenkop met reliëfdecoratie in de vorm van een melkmeisje met juk.

3.3.2 Glas

Er zijn 4 fragmenten glas aangetroffen tijdens het onderzoek, alle uit de ophogingslaag S0203A. Uit de periode 1860-1900 stamt een aantal fragmenten van een groene fles en een tienzijdig gefacetteerd kleurloos drinkglas (V0004). Verder vond men de bodem van een vierkante groene kelderfles uit de 17^e eeuw (V0033). De glasvondsten waren te fragmentarisch om er Deventer-systeem typen aan te kunnen toewijzen.

3.3.3 Natuursteen en keramisch bouw materiaal

Tijdens het onderzoek zijn 2 fragmenten natuursteen en 45 fragmenten keramisch bouw materiaal verzameld. Het natuursteen bestaat uit 2 kleine fragmenten leisteen, afkomstig van dakleien. Het keramische bouw materiaal is opgebouwd uit bakstenen, plavuizen en faience wandtegels. De bakstenen en plavuizen zijn meegenomen als monster en zijn beschreven en opgemeten. De faience wandtegels zijn in een aantal gevallen compleet. Het Minimum Aantal Exemplaren van alle fragmenten en complete tegels samen is 18. De meeste fragmenten komen uit de ophogingslaag S0203 en de top van de natuurlijke veenlaag S0400. De oudste tegels (2e kwart 17e eeuw) komen uit S0203. Deze moeten in de ophogingslaag zijn opgebracht vóór de ingebruikname van het terrein. Vijf exemplaren waren op de wand van een kelder gemetseld (vondst KE03, spoor KE03).

Eén van de vroegste exemplaren is afgebeeld op afbeelding 37. Het is een polychroom beschilderde faience wandtegel met een blauw-gele lelie als hoekmotief. De voorstelling op de tegel bestaat uit druivenranken en een zon. De overige, latere faience wandtegels zijn blauw op wit gedecoreerd. Een tegel uit de veenlaag S0400 is afgebeeld op afbeelding 38. Hierop is een Bijbelse voorstelling van de genezing van de knecht van de Romeinse hoofdman te zien. De vier wandtegels op afbeelding 39 zijn bij elkaar gevonden tegen de wand van keldertje KE03. Ze dateren in de periode 1700-1750. De stijl van de beschildering varieert, maar alle vier vertonen ze een landschapsschildering met schepen op de achtergrond. Afgebeeld zijn: een huis met toren, een ruiter te paard, een kasteeltje en twee vissers in een bootje.

0029.001

A horizontal scale bar with a vertical tick mark on the left and a small circle on the right, labeled "ADC 5 cm".

Afb. 37. Fragment van een polychrome faience wandtegel met een lelie als hoekmotief (datering: 1620-1650) (wp7, S0203).

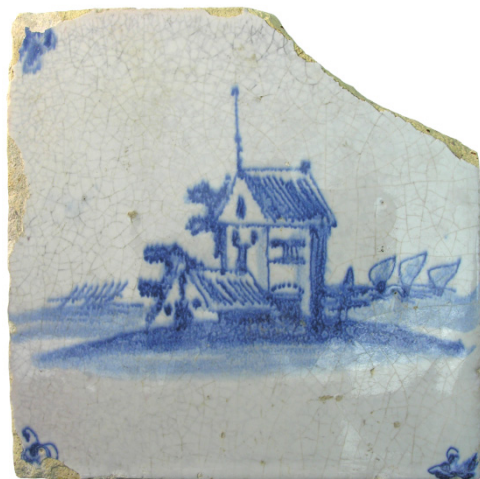
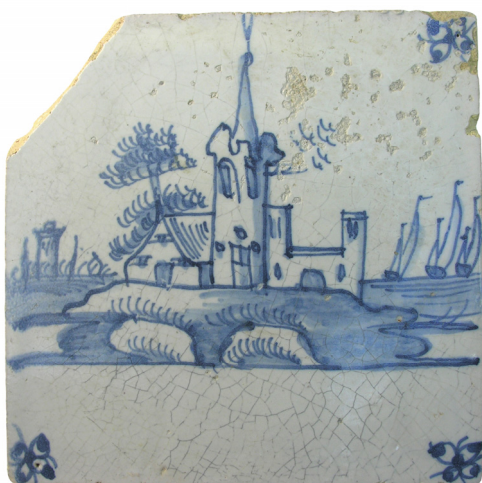

0020.001

A horizontal scale bar with a vertical tick mark on the left and a small circle on the right, labeled "ADC 5 cm".

Afb. 38. Faience wandtegel met de Bijbelse voorstelling van de genezing van de knecht van de Romeinse hoofdman (datering: 1710-1750) (wp7, S0400).

Op de afbeeldingen 38 tot en met 41 zijn overige tegels uit de lagen S0400 en S0203 afgebeeld. Uit de periode 1625-1650 stammen twee tegels met een centrale voorstelling met een persoon. Op afbeelding 40 (links) is een man met een degen of zwaard aan zijn gordel te zien. Op de tegel op afbeelding 41 staat centraal een man die zijn hoed afneemt: mogelijk een bedelaar. In de periode 1650-1675 is een wandtegel gemaakt met een voorstelling van zeewezens of mythologische figuren (afb. 43). Twee tegels zijn te dateren in de periode 1660-1680. Op afbeelding 40 (rechts) is een gedeelte van een Bijbelse voorstelling binnen een cirkel te zien. Een Chinese voorstelling binnen een cirkel is te zien op de tegel op afbeelding 42. Door afbladderend glazuur is niet meer goed te zien waar deze voorstelling over gaat.

0017.001
©ADC 5 cm0017.002
©ADC 5 cm0017.003
©ADC 5 cm0017.004
©ADC 5 cm

Afb. 39. Vier faience wandtegels van de wand van een keldertje (KE03, wp 7). Hoewel de stijl verschilt, hebben alle tegels een beschildering met een landschap met op de achtergrond schepen, en als hoekmotief een spin).

0020.002
©ADC 5 cm0026.001
©ADC 5 cm

Afb. 40. Links een fragment van een faience wandtegel met hierop de afbeelding van een man met een degen aan zijn gordel (V0020.002). Rechts een fragment van een Bijbelse voorstelling binnen een cirkel (V0026.001).

0029.003

L ADC 5 cm

Afb. 41. Fragment van een faience wandtegel met centraal figuurdecor: een man die zijn hoed afneemt (V0029.003).

0020.003

L ADC 5 cm

Afb. 42. Complete faience wandtegel met afbladderend glazuur. Binnen een cirkel is een Chinees tafereel afgebeeld (V0020.003).

0033.004

L ADC 5 cm

Afb. 43. Fragment van een faience wandtegel met een afbeelding van zeewezens of een mythologisch tafereel (V0033.004).

4 Synthese en conclusie

4.1 Algemeen

De verwachtingen die op grond van het vooronderzoek zijn gesteld, kunnen op basis van het huidige onderzoek grotendeels worden bevestigd. Er werden archeologische resten verwacht vanaf halverwege de 17^e eeuw, die zich in een stedelijke ophogingslaag bevinden. Sporen die zich binnen het plangebied konden bevinden waren: scheepshellingen, scheepsresten, beschoeiingen, stadsophogingen, muurresten/funderingen, beerputten, waterputten, sloten, greppels en (afval)kuilen. Te verwachten anorganische artefacten betroffen: aardewerk, glas, kleipijpen, metaal, natuursteen, vuursteen, slak, bouw materiaal, keramische objecten en huttenleem/verbrande klei. Op de bodem van het Spaarne, die net binnen de begrenzing van het plangebied ligt, kon allerlei vondstmateriaal uit de late middeleeuwen en de Nieuwe tijd worden aangetroffen. Ook konden hier scheepsresten en resten van aan scheepvaart gerelateerde activiteiten gevonden worden. Dit gold ook voor bodem/vulling van de insteekhaven.

Wat de sporen betreft zijn er geen scheepsresten, beerputten, sloten, greppels en afvalkuilen aangetroffen. In de insteekhaven en in de bagger zijn geen scheepsresten of resten gerelateerd aan scheepvaart gevonden. De overige sporen waren wel aanwezig binnen het onderzoeksgebied.

Verhouding tot sporen uit eerdere onderzoeken

Op afbeelding 44 zijn de sporen uit alle voorgaande onderzoeken (ADC en ARC) en het huidige onderzoek in het Scheepmakerskwartier geplot op de kaart van De Wit. Binnen het plangebied SMK1 zijn o.a. de resten van een scheepshelling en een zijhelling aangetroffen aan de kopse kant en aan de zijkant van een insteekhaven. De einddatering van de scheepshelling werd gesteld op het einde van de 18^e eeuw.

In het huidige onderzoek zijn ook resten van een werf gevonden. De funderingen van de aangetroffen gebouwen, de insteekhaven en het vondstmateriaal wijzen hier ook op een zwaartepunt van het gebruik van de werf in de 18^e eeuw. Er is geen complete helling gevonden zoals in SMK1; als deze aanwezig is geweest, is hij gesloopt voor de aanleg van de 19^e-eeuwse bebouwing. Als er direct langs de waterkant van het Spaarne een helling lag, kunnen de houten palen naast en onder de 19^e/20^e-eeuwse gebouwen hiermee mogelijk in verband gebracht worden. Als er echter een helling aan de kopse kant van de lange 18^e-eeuwse insteekhaven lag, dan lag dit buiten het huidige plangebied.

Verder klopt het beeld dat in de eerdere onderzoeken is geschetst over de periode van ingebruikname van de werf nog steeds. Het oudste aardewerk uit de ophogingslagen dateert uit de periode 1580-1630, de oudste tegelfragmenten vanaf 1620 en het pijp-aardewerk voornamelijk vanaf 1640. Uit het archeologisch onderzoek blijkt dat de locatie van de insteekhavens vrij goed overeenkomt met die welke op de kaart van De Wit zijn aangegeven. Echter de bebouwing is daarbij, getuige de locatie van gebouw 2, minder accuraat weergegeven. Op de vergunningstekening uit 1908 en de kaart van Perk uit 1883 is de insteekhaven nog te zien. De 17^e-eeuwse insteekhaven lijkt eerder te zijn gedempt, mogelijk in de tweede helft van de 18^e eeuw. Tussen de beschoeiingen van de haven is industrieel wit aardewerk uit de periode 1850-1900 aangetroffen. Dit stamt uit de 19^e-eeuwse gebruiksfase van de haven. Het oudste vondstmateriaal uit de begeleiding dateert uit de late middeleeuwen. Dit materiaal is mogelijk bij bemesting van de bodem hier terechtgekomen, toen het gebied nog buiten de stadsomwalling van Haarlem lag.

Afb. 44. De sporen uit alle eerdere onderzoeken en het huidige onderzoek, geplot op de kaart van De Wit (1698).

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het onderzoek. Waar mogelijk worden de bevindingen van de proefsleuven en de begeleiding samengenomen in de beantwoording. Bij dubbele vragen zijn de vragen van het proefsleuvenonderzoek beantwoord.

De volgende vragen zijn opgenomen in het PvE voor het proefsleuvenonderzoek:

1. *In hoeverre en tot welke diepte is het plangebied verstoord? Waardoor zijn deze verstoringen veroorzaakt en waar bevinden ze zich op het terrein?*

Aan de oostzijde van het plangebied waren twee grote olietanks ingegraven in de 19^e/20^e eeuw. Deze waren gaan lekken, zodat ook een deel van de vulling van de insteekhaven, die hier direct ten oosten van ligt, was vervuild. De sanering hiervan heeft een aantal grote gaten geslagen in het bodemarchief.
2. *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied?*

Aan de oppervlakte lag een ophogingspakket van tussen 60 en 90 cm dik, op een (min of meer) verrommeld veenpakket van 20 tot 30 cm. Dit pakket bevatte af en toe baksteenspikkels en mortel. Hieronder bevindt zich een ophogingslaag bestaande uit veen, waar in de top veel vondstmateriaal in is aangetroffen. Aan de noordwestzijde van het onderzoeksgebied (locatie: olievernauwing) was bovenop het ophogingspakket nog een recenter zandpakket aanwezig. De dikte hiervan was ca. 20-30 cm. Dit pakket was ter plaatse van de vernauwing nog niet afgegraven en bevatte o.a. een dikke betonplaat. De natuurlijke bodem van veen lag op een diepte van 0,55 m –NAP (ca. 1,5 m –Mv).
3. *Is er sprake van een fasering in de ophoging van het terrein? Zo ja, waaruit bestaan de verschillende ophogingspakketten en kunnen deze gedateerd worden?*

De ophogingspakketten bestaan uit veen met mortel, puin en o.a. aardewerk. De bovenste ophogingslaag (S0203) bevatte vondstmateriaal dat dateert in de 14^e tot en met de 20^e eeuw.
4. *Wat is de aard, datering, omvang, gaafheid (fysieke kwaliteit) en conservering van de archeologische sporen en sporenclusters?*

In de verschillende proefsleuven zijn delen van muren, een vloer, delen van de insteekhaven en een tonput aangetroffen. Het muurwerk in proefsleuf 2 lijkt in de 17^e of 18^e eeuw gedateerd te moeten worden, dit aan de hand van de gebruikte bakstenen. De muren en de vloer in proefsleuf 3 lijkt 19^e-eeuws te zijn. De insteekhaven is vermoedelijk 19^e-eeuws. De tonput in proefsleuf 4 is eveneens 19^e-eeuws. De conservering van de sporen is uitermate goed, zeker gezien deze op sommige plekken maar op kleine diepte al werden aangetroffen. Mogelijk is de natte ondergrond op deze locatie hier debet aan.
5. *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

Het materiaal dat werd aangetroffen dateert vanaf de 14^e eeuw. Een groot deel hiervan is afkomstig uit het ophogingspakket (S0204) waarbij in de basis hiervan het oudste materiaal is aangetroffen.
6. *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische sporen en vondsten?*

Het overgrote merendeel van de vondsten is afkomstig uit de ophogingslaag. Er zijn dus weinig koppelingen tussen vondsten en de aangetroffen gebouwen. Alleen de wandtegels in kelder KE03 waren nog *in situ* aanwezig en geven een datering van het gebruik van de kelder.
7. *Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?*

Zowel de sporen als de vondsten sluiten goed aan bij de resultaten van eerdere archeologische onderzoeken in het Scheepmakerskwartier. Het vondstmateriaal uit de eerdere onderzoeken dateerde tevens met name uit de tweede helft van de 17^e eeuw en uit de 18^e eeuw. De sporen waren ook kenmerkend voor een scheepswerf: een insteekhaven, scheepshelling, sloten, etc.

8. *Is er sprake van verschillende bewonings- en/of gebruiksfasen en uit welke perioden dateren deze?*

Vooralsnog lijken er drie fasen van bebouwing aanwezig te zijn. Een 17^e-eeuws gebouw in het westen, Een 18^e of 19^e-eeuws gebouwtje in het oosten en de 19^e-eeuwse insteekhaven.
9. *Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?*

Een stedelijke nederzetting en restanten van ambachtelijke/industriële activiteiten.
10. *Welke processen hebben bijgedragen aan de genese van het huidige landschap en kunnen die in de tijd geplaatst worden op grond van relatieve dateringen (vondsten, stratigrafie) en absolute dateringen?*

Absolute dateringen, zoals dendrochronologisch onderzoek, zijn niet uitgevoerd, omdat organische materialen vanwege de vervuiling het onderzoeksgebied niet mochten verlaten. Op grond van relatieve dateringen is vastgesteld dat de bovenste twee veenlagen ophogingslagen moeten zijn geweest. Het proces van genese is in dit geval dus menselijk handelen.
11. *Zijn er beer- en/of waterputten en andere gesloten contexten in het plangebied aanwezig en hoe kan de inhoud hiervan (zowel anorganisch als organisch) worden gewaardeerd (laag of juist heel kansrijk)?*

Er is een tonput in proefsleuf 4 aangetroffen. De vulling hiervan lijkt er op te wijzen dat deze in een eerdere fase werd leeggehaald. Organisch materiaal lijkt er gezien de geringe diepte en de zeer zanderige opvulling met veel bouw materiaal slecht in te zijn geconserveerd.
12. *In hoeverre sluiten de aangetroffen sporen en structuren aan op de resultaten van het vooronderzoek en aangrenzend onderzoek (proefsleuven en begeleiding)?*

De sporen die werden aangetroffen sluiten aan op de verwachting die vanuit het bureauonderzoek is gesteld en passen binnen de verwachting op basis van het aangrenzende onderzoek.
13. *Zijn er sporen van scheepshellingen of andere industriële activiteiten vanaf de 17^e eeuw en later in het plangebied aanwezig en hoe zijn deze opgebouwd?*

Er is een deel van de insteekhaven aangetroffen. Sporen van een scheepshelling zijn er echter nog niet. De verschillende gebouwen die werden aangetroffen kunnen samenhangen met de industriële activiteiten die binnen het plangebied hebben plaatsgevonden.
14. *Uit welke periode dateren de oudste sporen van bebouwing/bewoning en hoe zagen deze gebouwen eruit (funderingswijze/indeling)?*

De oudste sporen lijken in de 17^e eeuw gedateerd te moeten worden. Het betreft de fundering van een bakstenen gebouw. Hiervan zijn in proefsleuf 2 twee muurdelen aangetroffen. Hoe dit gebouw er uit gezien moet hebben is onduidelijk. De muurdelen liggen ca. 6,5 m uit elkaar. Er kan echter op basis van deze twee muurdelen niet worden gezegd of het hier om binnenmuren gaat die verschillende kamers begrenzen of om buitenmuren. Als het buitenmuren betreft gaat het vermoedelijk om een langwerpige gebouw. Op verschillende historische kaarten zijn verschillende I-vormige gebouwen op het terrein afgebeeld. Het is dan ook heel goed mogelijk dat het gebouw L-vormig is geweest.
15. *Zijn de aangetroffen vindplaatsen behoudenswaardig?*

Ja, gezien de goede conservering, de relatieve ouderdom en de samenhang met de aangetroffen sporen in het naastgelegen perceel is de vindplaats behoudenswaardig.
16. *Is vervolgonderzoek noodzakelijk binnen het plangebied en in welke vorm dient dit plaats te vinden?*

Vervolgonderzoek is noodzakelijk, de geplande werkzaamheden staan het niet toe dat de vindplaats in situ behouden kan blijven. Vanwege de olie vervuiling dient dit als een archeologische begeleiding (Opgraven Landbodems – variant Archeologische Begeleiding) uitgevoerd te worden, tijdens de sanering.

17. *Kan op basis van de resultaten een advies gegeven worden hoe vanuit archeologisch oogpunt met de sloop van de funderingen van de huidige bebouwing moet worden omgegaan?*
De sloop van de huidige bebouwing zou zoveel mogelijk tot aan maaiveld moeten gebeuren.
18. *Welke postdepositionele processen hebben zich afgespeeld en wat is het effect daarvan?*
Dit is onbekend.
19. *Kan op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek vanuit archeologisch oogpunt een advies gegeven worden met betrekking tot het aanbrengen van de funderingspalen?*
Nee, dit kan niet op basis van enkel het proefsleuvenonderzoek.
20. *Indien het onderzoek geen archeologische resten of categoriaal beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik, versterking van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?*
Deze vraag is niet van toepassing.
21. *Wat is de archeologische verwachting van de uit te baggeren sliblaag en hoe kan deze gewaardeerd worden?*
De archeologische verwachting was dat hierin vondsten uit de Nieuwe tijd aanwezig zouden zijn. Dit bleek niet het geval te zijn.

Onderzoeksvragen met betrekking tot de archeologische begeleiding:

1. *Wat is de aard, datering, fasering, omvang, gaafheid (fysieke kwaliteit) en conservering van de archeologische sporen en sporenclusters?*
De sporen en structuren bestaan uit o.a. resten van een insteekhaven, woningen, een werkplaats en waterputten. Deze sporen en structuren maken deel uit van een scheepswerf uit de 17^e-18^e eeuw en van een industriegebied en woongebied in de 19^e-20^e eeuw. De omvang van de scheepswerf is groter dan het huidige onderzoeksgebied. Andere delen zijn in eerdere archeologische onderzoeken (deels) onderzocht. De gaafheid van de sporen is gemiddeld; door woningbouw en industrie in de 19^e en 20^e eeuw zijn de oudere resten deels vernietigd. Ook hebben activiteiten zoals de ondergrondse opslag van olie voor vervuiling gezorgd. De conservering van de archeologische resten is goed.
2. *Uit welke bewonings-/gebruiksfasen dateren de sporen?*
De gebruiksfase van de scheepswerf dateert waarschijnlijk met name in de periode 1650-1750. Daarna is het terrein gebruikt voor de bouw van woningen en voor industrie in de 19^e en 20^e eeuw.
3. *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
De aangetroffen vondsten dateren van de 14^e eeuw tot en met de 20^e eeuw. Het grootste gedeelte van de vondsten (75% van het aardewerk) dateert in de periode 1650-1750. De vondstcategorieën die zijn aangetroffen zijn: aardewerk, pijpjarde (kleipijpen), glas, keramisch bouw materiaal (o.a. wandtegels en bakstenen) en natuursteen.
4. *Is een relatie te leggen tussen de archeologische sporen en vondsten?*
De meeste vondsten komen uit de ophogingslagen op het terrein. Een klein deel van het aardewerk is afkomstig uit de vulling van een tonput en uit de vulling van een kelder. De tegels die tegen de wand van de kelder aan waren gemetseld en de bakstenen uit de funderingsmuren van de gebouwen, zijn met zekerheid te koppelen aan deze gebouwen. Van de overige vondsten valt niet met zekerheid te zeggen of en hoe ze op het terrein zijn gebruikt.

5. *Is er sprake van verschillende bewonings- en/of gebruiksfasen en uit welke perioden dateren deze?*
Zie antwoord op vraag 2.
6. *Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap?*
De insteekhaven is haaks op het Spaarne aangelegd. De locatie van de scheepswerf aan het Spaarne is bewust zo gekozen vanwege de logistieke voordelen.
7. *Welke vindplaatstypen zijn aangetroffen?*
Een stedelijke nederzetting en restanten van ambachtelijke/industriële activiteiten.
8. *Zijn beer- en/of waterputten en andere gesloten contexten in het plangebied aanwezig en hoe kan de inhoud hiervan (zowel anorganisch als organisch) worden gewaardeerd (laag of juist heel kansrijk)?*
Er waren drie waterputten in het plangebied aanwezig. Twee daarvan bevatten geen vondsten in de vulling. Eén tonput bevatte vondsten uit de periode 1600-1800. Deze vulling leek niet primair te zijn. Over de organische inhoud van de putten kunnen geen uitspraken gedaan worden. De waardering van de inhoud van de putten is hiermee laag te noemen.
9. *In hoeverre sluiten de aangetroffen sporen en structuren aan op de resultaten van het vooronderzoek en onderzoeken op aangrenzende terreinen of in de directe omgeving?*
Nu zijn eveneens sporen en structuren van de scheepswerf aangetroffen. Omdat de onderzoeksgebieden niet letterlijk aan elkaar grenzen, zijn er geen sporen die van de ene opgravingsput in de andere doorlopen. Al lijkt het er wel op dat de ophogingslagen op alle terreinen hetzelfde zijn.
10. *Zijn er sporen van scheepshellingen of andere industriële activiteiten vanaf de 17^e eeuw en later in het plangebied aanwezig en hoe zijn deze opgebouwd?*
Van de werf zijn in het onderzoeksgebied de insteekhaven en een bijgebouw, die als werkplaats geïnterpreteerd kan worden, gevonden. De insteekhaven bestaat uit een beschoeiing van diep ingeslagen houten palen met houten planken ertegen. De werkplaats is een rechthoekig gebouw met een bakstenen fundering en een bakstenen vloer. In de vloer waren houten palen ingeslagen, waar waarschijnlijk een constructie op rustte.
11. *In hoeverre is het mogelijk om de aangetroffen sporen en structuren te koppelen aan de historische kaarten van het terrein?*
De 18^e-eeuwse sporen komen grotendeels overeen met de structuren die op de kaart van Adriaan Spinder uit 1742 te zien zijn. Van het L-vormige gebouw is waarschijnlijk alleen het oost-west georiënteerde gedeelte gevonden. Van de 17^e-eeuwse voorgangers, volgens de kaarten (o.a. De Wit) ook een rechthoekig en een L-vormig gebouw en een insteekhaven, is weinig aangetroffen. De 19^e- en 20^e-eeuwse structuren zijn te koppelen aan kaartmateriaal van na de Kadastrale Minuut.
12. *Wat is de onderlinge relatie tussen de verschillende sloten/grachten aangetroffen tijdens het in 2013 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden.
13. *Zijn delen van steigers en andere houten constructies aanwezig?*
Er zijn drie sets van twee palen gevonden waar ijzeren verbindingsstukken tussen zaten. Twee hiervan lagen tegen de westelijke beschoeiing van de insteekhaven aan, aan de noordzijde van de haven. De derde lag halverwege de westelijke beschoeiing, ter hoogte van het bijgebouw/werkplaats. Dit zijn waarschijnlijk restanten van "trekstangen", die de houten beschoeiing van de haven verankerde aan de kade. Verder zijn er geen steigers of andere houten constructies gevonden.

14. *Is het mogelijk om een scherpere fasering aan te brengen in de aanwezige ophogingspakketten?*

Nee, een scherpe fasering is niet aan te wijzen.

15. *Uit welke periode dateren de oudste sporen van bebouwing/bewoning en hoe zagen deze gebouwen eruit (funderingswijze/indeling)?*

De funderingen van twee woningen bestaan uit 17^e-eeuwse bakstenen. Het is niet helemaal zeker of de vorm en binnenindeling van de 18^e-eeuwse woningen al in de 17^e eeuw bestond. Mogelijk gaat het om in de 18^e eeuw hergebruikte 17^e-eeuwse bakstenen. Op historische kaarten uit het einde van de 17^e eeuw is al wel een L-vormig gebouw op dezelfde plek ingetekend. Het bijgebouw dateert in ieder geval in de 18^e eeuw. De insteekhaven is waarschijnlijk 19^e-eeuws. Een eerdere fase van de insteekhaven dateert waarschijnlijk in de tweede helft van de 17^e eeuw. Het bijgebouw heeft bakstenen funderingen met drie ruimtes: mogelijk heeft het gebouw een halletje en twee grotere ruimtes gekend. De bakstenen funderingen van de twee woningen hebben zes versnijdingen. De woningen hebben ieder verschillende rechthoekige ruimtes, onderkelderde ruimtes en vormen samen een rechthoekig gebouw.

Literatuur

- Blom, M.C., 2013: *Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) op het oostelijke deel van het plangebied aan de Harmenjansweg te Haarlem (NH)*. Groningen (ARC-Rapporten 2013-14) Conceptversie.
- Bot, M.C.J., 2017: *Programma van Eisen voor Opgraven Landbodems – variant Archeologische Begeleiding, Haarlem Scheepmakerskwartier fase 2a, ADC ArcheoProjecten, Amersfoort*.
- Bot, M.C.J. & J. Dijkstra, 2017: *Evaluatierapport Scheepmakerskwartier te Haarlem, fase 2A, gemeente Haarlem. Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven en Archeologische Begeleiding (Opgraven Landbodems – variant Archeologische Begeleiding)*. Amersfoort.
- Breimer, J., 2016a, Nota van Toelichting bij PvE Scheepmakerskwartier Haarlem (Harmenjansweg 69-81), Scheepmakerskwartier fase 2a, PvE nummer 16-007, ADC, goedgekeurd d.d. 10-05-2016, A=M *notitie*, A=M Adviespraktijk, Voorburg.
- Breimer, J., 2016b, Nota van Toelichting d.d. 14 februari 2017 bij PvE Scheepmakerskwartier Haarlem (Harmenjansweg 69-81), Scheepmakerskwartier fase 2a, PvE nummer 16-007, ADC, goedgekeurd d.d. 1-06-2016, A=M *notitie*, A=M Adviespraktijk, Voorburg.
- Jezeer, W., 2016a: *Timmeren aan het Spaarne. Een archeologische begeleiding, protocol opgraven, in het Scheepmakerskwartier te Haarlem*. ADC-rapport 4026, Amersfoort.
- Jezeer, W., 2016b: *Programma van Eisen voor proefsleuven, Haarlem Scheepmakerskwartier fase 2a, PvE-nr. 16-007 versie 1, ADC ArcheoProjecten, Amersfoort*.
- Verboom-Jansen, M. & A.J. Wullink, 2011: *Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Harmenjansweg te Haarlem (NH)*. Geldermalsen (ARC-Rapporten 2011-7).
- Williams, G.L., 2014: *Haarlem Scheepmakerskwartier. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van Proefsleuven*. ADC-rapport 3597, Amersfoort.
- Zalinge, A.C. van, P.A.M.M. van Kempen & L. Fialho, 2014: *Haarlemse Richtlijnen. Aanvullende specificaties ten behoeve van archeologisch onderzoek in de gemeente Haarlem*. Versie 2.0, oktober 2014, Haarlem.
- Zee, R.M. van der, 2015: *Scheepmakerskwartier fase 2a en 2b, Haarlem (gemeente Haarlem)*. Een bureauonderzoek. ADC Rapport 3952, Amersfoort.

Lijst van afbeeldingen

- Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied.
- Afb. 2. Plangebied fase 2a en 2b (SMK 2) geplot op de kaart van De Wit (1698) (uit: Van der Zee 2015).
- Afb. 3. Projectie van het plangebied op de kaart van De Hooghe uit 1688.
- Afb. 4. Projectie van het plangebied op de kaart van Nautz 1822.
- Afb. 5. Projectie van het plangebied op de kadastraleminuut van 1823.
- Afb. 6. Projectie van het plangebied op de kaart van De Geus uit 1857.
- Afb. 7. Projectie van het plangebied op de kaart van Perk uit 1882.
- Afb. 8. Projectie van het plangebied op de kaart van Postma uit 1906.
- Afb. 9. (Een deel van) het plangebied geprojecteerd op de vergunningstekening van 1908.
- Afb. 10. Plangebied (ter hoogte van rode pijl) op een foto uit 1930 (NHA 20274).
- Afb. 11. De sporen uit het IVO-P en de begeleiding in fase 1 (SMK 1) in 2014, geplot op de kaart van De Wit (1698).
- Afb. 12. Overzicht van de verschillende onderzoeken met putnummers.
- Afb. 13. Locatie van de gedocumenteerde profielkolommen.
- Afb. 14. Profielopbouw in werkput 1, profiel noord.
- Afb. 15. De alle sporenkaart van het proefsleuvenonderzoek.
- Afb. 16. Overzicht van de sporen gevonden tijdens het IVO-P en het AB in 2017. De sporen zijn naar aard ingekleurd.
- Afb. 17. De sporen uit de IVO-P en AB geplot op de kaart van De Wit (1698).
- Afb. 18. Overzicht van de fasering van de sporen uit het IVO-P en de AB.
- Afb. 19. De beschoeiing van de 18^e-eeuwse fase van de insteekhaven (S0004B). Foto richting zuidwesten.
- Afb. 20. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied.
- Afb. 21. Globale ligging van het plangebied op de kaart van Adriaan Spinder uit 1742. Het noorden is linksonder. Net zoals op de 17e-eeuwse kaart zijn er twee gebouwen (één L-vormig) aanwezig. De insteekhaven lijkt vergroot te zijn in de 18e eeuw.
- Afb. 22. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Oostelijke deel van het onderzoeksgebied.
- Afb. 23. De funderingen van het zuidelijke gebouw, gezien vanuit het oosten.
- Afb. 24. Duidelijke tweedeling van de vertandde fundering met een latere inzet.
- Afb. 25. Keldervloer S0047A, gezien vanuit het noorden. Drempel S0046A is bovenaan te zien. Onderaan links ligt het putje van machinaal gemaakte bakstenen (S0057A).
- Afb. 26. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Zuidelijke deel van het onderzoeksgebied.
- Afb. 27. De tonput (TP01) ten noorden van het zuidelijke gebouw.
- Afb. 28. Plot van de sporen uit het IVO-P en de AB op de Kadastrale Minuut uit 1823.
- Afb. 29. Detail van de vlaktekening met fasering en spoornummers. Westelijke deel van het onderzoeksgebied.
- Afb. 30. Plot van de sporen uit het IVO-P en de AB op een kadastrale kaart uit 1883.
- Afb. 31. Verdeling van de aardewerksoorten, n=192 (Minimum Aantal Individuen).
- Afb. 32. Twee scherven Chinees porselein, links een 17^e-eeuwse scherf met visnetmotief, rechts een 19^e-eeuwse scherf van een gemberpot (wp1, S0203A).
- Afb. 33. Fragment van een bord van Werra aardewerk met een afbeelding van een eikel op de spiegel (wp1, S0004A).
- Afb. 34. Witbakkend worstoor van waarschijnlijk een grape van Hafner of wit Keuls aardewerk (wp7, S0203).
- Afb. 35. Een zelfpot van industrieel wit aardewerk (1800-1850) (wp1, S0203A).
- Afb. 36. De Goudse pijpenkop met reliëfdecoratie in de vorm van een melkmeisje met juk.
- Afb. 37. Fragment van een polychrome faience wandtegel met een lelie als hoekmotief (datering: 1620-1650) (wp7, S0203).
- Afb. 38. Faience wandtegel met de Bijbelse voorstelling van de genezing van de knecht van de Romeinse hoofdman (datering: 1710-1750) (wp7, S0400).

- Afb. 39. Vier faience wandtegels van de wand van een keldertje (S0078A). Hoewel de stijl verschilt, hebben alle tegels een beschildering met een landschap met op de achtergrond schepen, en als hoekmotief een spin (wp7, S0078A).
- Afb. 40. Links een fragment van een faience wandtegel met hierop de afbeelding van een man met een degen aan zijn gordel (V0020.002). Rechts een fragment van een Bijbelse voorstelling binnen een cirkel (V0026.001).
- Afb. 41. Fragment van een faience wandtegel met centraal figuurdecor: een man die zijn hoed afneemt (V0029.003).
- Afb. 42. Complete faience wandtegel met afbladderend glazuur. Binnen een cirkel is een Chinees tafereel afgebeeld (V0020.003).
- Afb. 43. Fragment van een faience wandtegel met een afbeelding van zeewezens of een mythologisch tafereel (V0033.004).
- Afb. 44. De sporen uit alle eerdere onderzoeken en het huidige onderzoek, geplot op de kaart van De Wit (1698).

Lijst van tabellen

- Tabel 1. Overzicht van de verschillende historische perioden.
- Tabel 2. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.0).
- Tabel 3: Overzicht van de onderscheiden aardewerktypen.

Bijlage 1: Vondstenlijst

Opgravingscode	Vondstnummer	Spoornummer	Materiaal	Aantal	Gewicht (gr)	Type
HAR.3.2015	V0001	S0400A	keramisch	7	357	AWG
HAR.3.2015	V0001	S0400A	keramisch	1	14	Pijp
HAR.3.2015	V0002	S0400A	keramisch	61	1777	AWG
HAR.3.2015	V0002	S0400A	keramisch	8	32	Pijp
HAR.3.2015	V0002	S0400A	steen	2	87	Natuursteen
HAR.3.2015	V0003	S0203A	keramisch	5	88	AWG
HAR.3.2015	V0004	S0203A	keramisch	117	3107	AWG
HAR.3.2015	V0004	S0203A	keramisch	9	53	Pijp
HAR.3.2015	V0004	S0203A	organisch	3	104	Bot
HAR.3.2015	V0004	S0203A	glas	3	149	glas
HAR.3.2015	V0004	S0203A	keramisch	3	149	Bouwmat
HAR.3.2015	V0005	S0203A	keramisch	8	138	AWG
HAR.3.2015	V0005	S0203A	organisch	1	28	Bot
HAR.3.2015	V0006	S0017A	keramisch	3	6100	Bouwmat
HAR.3.2015	V0007	S0020A	keramisch	3	5382	Bouwmat
HAR.3.2015	TP01A	TP01A	keramisch	3	1096	Bouwmat
HAR.3.2015	TP01A	TP01A	keramisch	3	6	Pijp
HAR.3.2015	TP01A	TP01A	keramisch	18	168	AWG
HAR.3.2015	TP01A	TP01A	keramisch	1	10	Bouwmat
HAR.3.2015	TP01B	TP01B	keramisch	10	891	AWG
HAR.3.2015	TP01B	TP01B	keramisch	1	2	Pijp
HAR.3.2015	V0010	S0004A	keramisch	47	1967	AWG
HAR.3.2015	V0010	S0004A	keramisch	1	27	Bouwmat
HAR.3.2015	V0010	S0004A	keramisch	17	106	Pijp
HAR.3.2015	V0011	S0039A	keramisch	23	782	AWG
HAR.3.2015	V0012	S0201A	keramisch	2	23	Pijp
HAR.3.2015	V0013	S0401A	keramisch	1	25	Pijp
HAR.3.2015	V0014	S0033A	keramisch	3	5799	Bouwmat
HAR.3.2015	V0015	S0045A	keramisch	4	24	AWG
HAR.3.2015	V0015	S0045A	keramisch	1	2	Pijp
HAR.3.2015	V0015	S0045A	keramisch	2	2174	Bouwmat
HAR.3.2015	WA02A	WA02A	keramisch	2	1208	Bouwmat
HAR.3.2015	KE03	KE03	keramisch	12	368	AWG
HAR.3.2015	KE03	KE03	keramisch	7	912	Bouwmat
HAR.3.2015	V0018	S0203A	keramisch	16	1549	AWG
HAR.3.2015	V0018	S0203A	keramisch	3	36	Pijp
HAR.3.2015	V0019	S0043A	keramisch	2	2143	Bouwmat
HAR.3.2015	V0020	S0400A	keramisch	3	549	AWG
HAR.3.2015	V0020	S0400A	keramisch	5	925	Bouwmat
HAR.3.2015	V0020	S0400A	keramisch	2	17	Pijp
HAR.3.2015	WA02A	WA02A	keramisch	2	1208	Bouwmat
HAR.3.2015	V0022	S0048D	keramisch	1	2984	Bouwmat
HAR.3.2015	V0023	S0072A	keramisch	2	6988	AWG
HAR.3.2015	V0024	S0203A	keramisch	2	164	AWG
HAR.3.2015	V0025	S0203A	keramisch	4	546	AWG
HAR.3.2015	V0025	S0203A	keramisch	1	13	Pijp
HAR.3.2015	V0026	S0203A	keramisch	21	1292	AWG
HAR.3.2015	V0026	S0203A	keramisch	6	76	Pijp
HAR.3.2015	V0026	S0203A	keramisch	2	126	Bouwmat
HAR.3.2015	V0027	S0203A	keramisch	1	230	AWG
HAR.3.2015	V0027	S0203A	keramisch	1	15	Pijp
HAR.3.2015	V0029	S0203A	keramisch	9	767	AWG

Opgravingscode	Vondstnummer	Spoornummer	Materiaal	Aantal	Gewicht (gr)	Type
HAR.3.2015	V0029	S0203A	keramisch	2	502	Bouwmat
HAR.3.2015	V0029	S0203A	keramisch	4	59	Pijp
HAR.3.2015	V0030	S0017A	keramisch	2	1853	Bouwmat
HAR.3.2015	V0031	S0094A	keramisch	1	148	AWG
HAR.3.2015	V0032	S0043A	keramisch	1	2275	Bouwmat
HAR.3.2015	V0033	S0203A	keramisch	19	3031	AWG
HAR.3.2015	V0033	S0203A	glas	1	215	glas
HAR.3.2015	V0033	S0203A	keramisch	1	158	Bouwmat
HAR.3.2015	V0033	S0203A	keramisch	2	14	Pijp

Bijlage 2: Sporenlijst

spoor	context (spoordefinitie) / laag	werk- put	vlak / coupe	tekening- nr	spoorbeschrijving	vondstnrs
S0004A	BES	1	1	B1	Planken van houten beschoeiing (oostkant palen)	V0003, V0004, V0010
S0004B	BES	1	1	B1	Planken van houten beschoeiing (westkant palen)	
S0004C	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0004D	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0004E	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0004F	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0004G	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0004H	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0004I	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0004J	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010A	BES	1	1	B1	Planken van houten beschoeiing	
S0010B	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010C	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010D	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010E	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010F	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010G	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010H	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010I	BES	1	1	B1	Houten plank vermoedelijk van beschoeiing, RHK	
S0010J	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010K	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0010L	BES	1	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0400A	LG	1	1	B1	BR VK3 + BS SPIK. H3	V0001, V0002
S0203A	LO	1	1	B1	Ophogingslaag BRGR KZ3 + Puin + AW	V0005, V0016
S0300A	LO	1	1	B1	Ophogingslaag ZW GVL ZS2 (opvulling insteek	
S0200A	LO	1	101	B1	Ophogingslaag, BRGR ZS2 + grind	
S0201A	LO	1	101	B1	Ophogingslaag, DGR grind	
S0202A	LO	1	101	B1	Ophogingslaag, GRZW ZS1	
S0401A	LG	1	101	B1	BR VK3	
S0007A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0008A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0009A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0011A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0013A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0013B	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0014A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0015A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0015B	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0016A	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0016B	PA	1	1	B1	Houten paal, VRK	
S0005A	PL	1	1	B1	Houten plank vermoedelijk van beschoeiing, RHK	
S0012A	PL	1	1	B1	Houten plank, RHK	
S0006A	Verbindingsstuk	1	1	B1	IJzer verbindingsstuk tussen palen 4I en 7A	
S0017A	MR	2	1	B1	BS muur	V0006
S0017B	MR	2	1	B1	BS muur	
S0017C	MR	2	1	B1	BS muur	

spoor	context (spoordefinitie) / laag	werk- put	vlak / coupe	tekening- nr	spoorbeschrijving	vondstnr
S0017D	MR	2	1	B1	BS muur vertanding 1	
S0017E	MR	2	1	B1	BS muur vertanding 2	
S0020A	MR	2	1	B1	BS muur	V0007
S0020B	MR	2	1	B1	BS muur vertanding 1	
S0020C	MR	2	1	B1	BS muur vertanding 2	
S0020D	MR	2	1	B1	BS muur vertanding 3	
S0018B	PA	2	1	B1	Houten paal, RHK	
S0023A	PA	2	1	B1	Houten paal, VRK	
S0024A	PA	2	1	B1	Houten paal, VRK	
S0025A	PA	2	1	B1	Houten paal, VRK	
S0018A	PGK	2	1	B1	DGR ZS2, RND	
S0019A	PK	2	1	B1	Paalkuil, BLGR ZS2, RND	
S0021A	PK	2	1	B1	Paalkuil, DGR ZS2, VRK	
S0022A	PK	2	1	B1	Paalkuil, BLGR ZS2, RND	
S0201A	LO	2	101	B1	DGR grind	
S0203A	LO	2	101	B1	Ophogingslaag BRGR KZ3 + Puin + AW	
S0400A	LG	2	101	B1	BR VK3 + BS SPIK. H3	
S0401A	LG	2	101	B1	BR VK3	
S0204A	LO	2	101	B1	Ophogingslaag, DGR ZS3 + BS SPIK + Mortel SPIK	
S0202A	LO	2	101	B1	Ophogingslaag, GRZW ZS1	
S0205A	LO	2	101	B1	LBL ZS1	
S0038A	BES	3	1	B1	Planken van houten beschoeiing (westkant palen)	
S0038B	BES	3	1	B1	Planken van houten beschoeiing (westkant palen).	
S0038C	BES	3	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0038D	BES	3	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0038E	BES	3	1	B1	Houten paal van beschoeiing, VRK	
S0400A	LG	3	1	B1	BR VK3 + BS SPIK. H3	
S0203A	LO	3	1	B1	Ophogingslaag BRGR KZ3 + Puin + AW	
S0300A	LO	3	1	B1	Ophogingslaag ZW GVL ZS2 (opvulling insteek	
S0045A	MR	3	1	B1	BS muur	V0015
S0045B	MR	3	1	B1	BS muur	
S0045C	MR	3	1	B1	BS muur vertanding 1	
S0045D	MR	3	1	B1	BS muur vertanding 2	
S0035A	PA	3	1	B1	Houten paal, VRK	
S0036A	PL	3	1	B1	Houten plank vermoedelijk van beschoeiing	
S0041A	PL	3	1	B1	Houten plank in westen van vloer S0040A en tegen	
S0042A	PL	3	1	B1	Houten plank in oosten van vloer S0040A en tegen	
S0040A	VR	3	1	B1	BS vloer met daarop kalk	
S0001A	KL	4	1	B1	GR ZS2 + Puin, ONR	
S0002A	KL	4	1	B1	GR ZS2 + Puin, ONR	
S0400A	LG	4	1	B1	BR VK3 + BS SPIK. H3	
S0400A	LG	4	103	B1	BR VK3 + BS SPIK. H3	
S0204A	LO	4	101	B1	Ophogingslaag, DGR ZS3 + BS SPIK + Mortel SPIK	
S0203B	LO	4	101	B1	Ophogingslaag, DBR ZS2 + PUIN + AW	
S0204A	LO	4	103	B1	Ophogingslaag, DGR ZS3 + BS SPIK + Mortel SPIK	

spoor	context (spoordefinitie) / laag	werk- put	vlak / coupe	tekening- nr	spoorbeschrijving	vondstnr
S0203A	LO	4	103	B1	Ophogingslaag, BRGR KZ3 + Puin + AW	
S0203B	LO	4	103	B1	Ophogingslaag, DBR ZS2 + PUIN + AW	
S0202A	LO	4	103	B1	Ophogingslaag, GRZW ZS1	
S0201A	LO	4	103	B1	Ophogingslaag, DGR grind	
S0999A	REC	4	101	B1	Recente laag, GL ZS1 + kiezel	
S0999A	REC	4	103	B1	Recente laag, GL ZS1 + kiezel	
TP01C	STK	4	1	B1	Vier houten staakjes rond de tonput	
TP01A	TP	4	1	B1	Houten duigen tonput, RND	TP001A
TP01B	TP	4	1	B1	Vulling Tonput, DBR Humeus	TP001B
S0201A	LO	6	1	B1	DGR grind	V00012
S0203A	LO	6	1	B1	Ophogingslaag BRGR KZ3 + Puin + AW	
S0033A	MR	6	1	B1	BS muur	V00013, V0014
S0033B	MR	6	1	B1	BS muur	
S0033C	MR	6	1	B1	BS muur vertanding 1	
S0033D	MR	6	1	B1	BS muur vertanding 2	
S0033E	MR	6	1	B1	BS muur	
S0033F	MR	6	1	B1	BS muur vertanding 3	
S0039A	MU	6	1	B1	Muur uitbraak DGRBR + PUIN + AW	V00011,
S0004A	BES	7	1	B1	Planken van houten beschoeiing	
S0004B	BES	7	1	B1	Palen van houten beschoeiing	
S0017A	MR	7	1	B1	Muur	V0030
S0017B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	V0031
S0017C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0017D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0027A	MR	7	1	B1	Binnenmuur Kelder	
S0028A	MR	7	1	B1	Binnenmuur	
S0030A	MR	7	1	B1	Binnenmuur	
S0032A	MR	7	1	B1	Binnenmuur kelder	
S0033B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0033C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0033D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0034A	MR	7	1	B1	Muur	
S0034B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0034C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0034D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0034E	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0034F	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0037A	MR	7	1	B1	Muur	
S0037B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0037C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0037D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0040A	VLR	7	1	B1	Vloer binnen MR S0045A	
S0043A	MR	7	1	B1	Buiten fundering	V00019, V0032
S0043C	MR	7	1	B1	Buiten fundering	
S0044A	REC	7	1	B1	Olietank	
S0044B	REC	7	1	B1	Insteek olietank 1	
S0045A	MR	7	1	B1	Muur	
S0046A	MR	7	1	B1	Drempel	
S0046B	MR	7	1	B1	Binnenmuur kelder	
KE01	Plavuis	7	1	B1	Plavuisen vloer	
S0048A	Haard	7	1	B1	Zwart-wit tegels haard	
S0048B	Haard	7	1	B1	Wand van Haard	
S0048C	Haard	7	1	B1	Wand van Haard	

spoor	context (spoordefinitie) / laag	werk- put	vlak / coupe	tekening- nr	spoorbeschrijving	vondstnrs
S0048D	Haard	7	1	B1	Fundering van haard	
S0049A	REC	7	1	B1	REC riool	V00022
S0050A	MR	7	1	B1	Muur	
S0050B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0050C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0050D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0050E	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0051A	MR	7	1	B1	Muur	
S0051B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0051C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0051D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0052A	MR	7	1	B1	Muur	
S0052B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0052C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0052D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0053A	MR	7	1	B1	Muur	
S0053B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0053C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0053D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0053E	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0053F	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0054A	MR	7	1	B1	Muur	
S0054B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0054C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0054D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0054E	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0054F	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0057A	MR	7	1	B1	Putje in noord hoek van vloer S0047C	
S0058A	MR	7	1	B1	Muur	
S0058B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0058C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0058D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0058E	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0061A	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0061B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0062A	MR	7	1	B1	Muur	
S0062B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0063A	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0063B	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0063C	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0063D	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0063E	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0063F	MR	7	1	B1	Vertanding Muur	
S0066A	MR	7	1	B1	Binnenmuur	
S0067A	Poer	7	1	B1	Poer	
S0067B	Poer	7	1	B1	Poer	
S0067C	Poer	7	1	B1	Poer	
S0067D	Poer	7	1	B1	Poer	
S0068A	MR	7	1	B1	Binnenmuur	
S0069A	MR	7	1	B1	Buiten fundering	
S0070A	REC	7	1	B1	REC muur	
S0072A	REC	7	1	B1	REC Muur	V00023
S0073A	MR	7	1	B1	Buiten fundering	

spoor	context (spoordefinitie) / laag	werk- put	vlak / coupe	tekening- nr	spoorbeschrijving	vondstnr
S0074A	REC	7	1	B1	Insteek en olietank 2	
S0075A	MR	7	1	B1	Binnenmuur	
S0076A	MR	7	1	B1	Binnenmuur	
KE02	Plavuis	7	1	B1	Plavuisen vloer	
KE03	Plavuis	7	1	B1	Plavuisen vloer	
S0079A	Schoorsteen	7	1	B1	Schoorsteen	
S0079B	Schoorsteen	7	1	B1	Zand in schoorsteen	
WA01A	WA	7	1	B1	Waterput	
WA01B	WA	7	1	B1	Waterput	
WA02A	WA	7	1	B1	Waterput	WA02A
S0090A	VLR	7	1	B1	Vloer	
S0090B	VLR	7	1	B1	Vloer	
S0091A	PL	7	1	B1	Houten Paal	
S0093A	PL	7	1	B1	Houten Paal	
S0093B	PL	7	1	B1	Houten Paal	
S0093C	PL	7	1	B1	Houten Paal	
S0093D	PL	7	1	B1	Houten Paal	
S0095A	PL	7	1	B1	Houten Paal	
S0096A	PL	7	1	B1	Houten Paal	
S0097A	PL	7	1	B1	Houten Paal	V0018, V0020, V0023, V0024, V0025, V0026, V0027, V0028, V0029, V0033
S0203A	LO	7	1	B1		

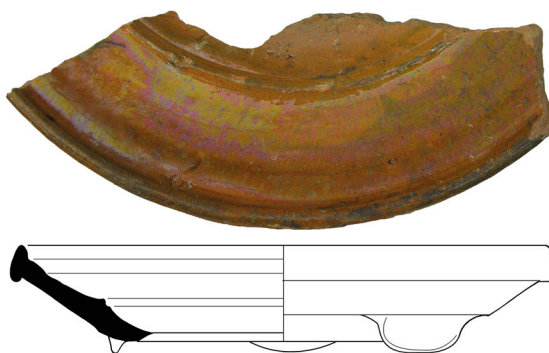

Bijlage 3 Catalogus van de aardewerkvondsten uit Haarlem

J.T. Verduin

Opbouw van de catalogusblokjes

1a	vondstnummer
1b	vondstcontext (complexdatering)
2	code van het type
3	objectdatering
4a	maten in centimeters (grootste diameter / hoogte)
4b	beschrijving van het type
5a	baksel
5b	kleur / glazuur
5c	beschrijving van de decoratie
5d	diversen
6a	bodem
6b	oor / steel
6c	completeid
7	functie
8	productiecentrum
9	literatuur

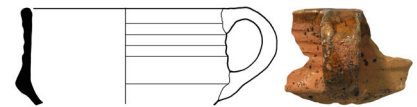
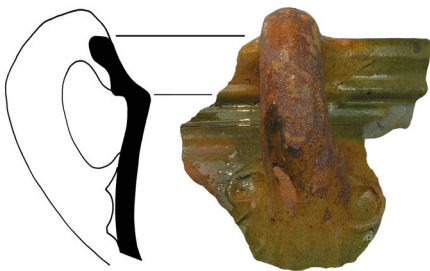
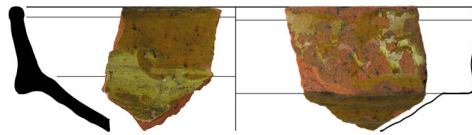

Cat. 1 (schaal 1:4)

1a	HAR.3.2015 V0033.005
1b	
2	s2-fle-4
3	1800-1900
4a	8,9 /
4b	cilindrische fles met afgeronde schouder, korte cilindrische nek met verdikte lip, platte/holle bodem
5a	steengoed met oppervlaktebehandeling
5b	zoutglazuur
5c	oranje blos
5d	
6a	standvlak
6b	
6c	bijna compleet (hals ontbreekt)
7	mineraalwaterfles
8	Duitse Rijnland
9	

Cat. 2 (schaal 1:2)

1a	HAR.3.2015 V0025.001
1b	
2	r-bor-1
3	1450-1550
4a	
4b	bord met uitgebogen vlag en van buiten aangedrukte rand, lobvoeten
5a	roodbakend aardewerk
5b	loodglazuur
5c	
5d	
6a	lobvoeten
6b	
6c	fragment
7	bord
8	
9	

Cat. 3 (schaal 1:4)

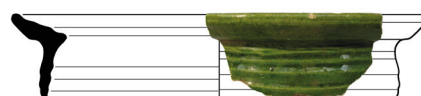
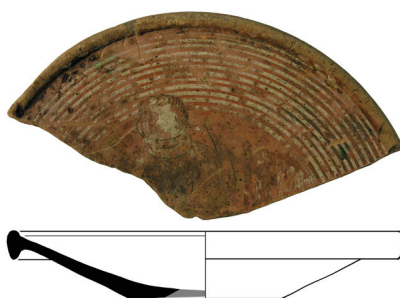
- 1a HAR.3.2015 V0020.004
1b
2 r-gra
3 1700-1800
4a
4b
5a roodbakkend aardewerk
5b loodglazuur, binnenzijde met koperoxide, buitenzijde deels met koperoxide
5c twee duimindrukken naast oor
5d
6a
6b worstoor vertikaal: niet dekkend glazuur, aanbaksel bovenop
6c fragment
7 grape
8
9

Cat. 4 (schaal 1:2)

- 1a HAR.3.2015 V0024.001
1b
2 r-kom-1
3 1675-1800
4a
4b diepe kom met knik bodem-wand en verticale wand met rechte rand, standingring
5a roodbakkend aardewerk
5b loodglazuur
5c binnenzijde, spiegel: gemarmerde slibversiering, buitenzijde, rand: ringeloor
5d
6a
6b
6c fragment
7 kom
8
9

Cat. 5 (schaal 1:2)

- 1a HAR.3.2015 V0026.002
1b
2 r-kop-2
3 1525-1650
4a
4b kop met scherpe knik bodem-wand en iets uitgebogen rand, standingring
5a roodbakkend aardewerk
5b loodglazuur, binnenzijde, buitenzijde spaarzaam
5c
5d
6a
6b lintoor verticaal
6c fragment
7 kop
8
9

Cat. 6 (schaal 1:4)

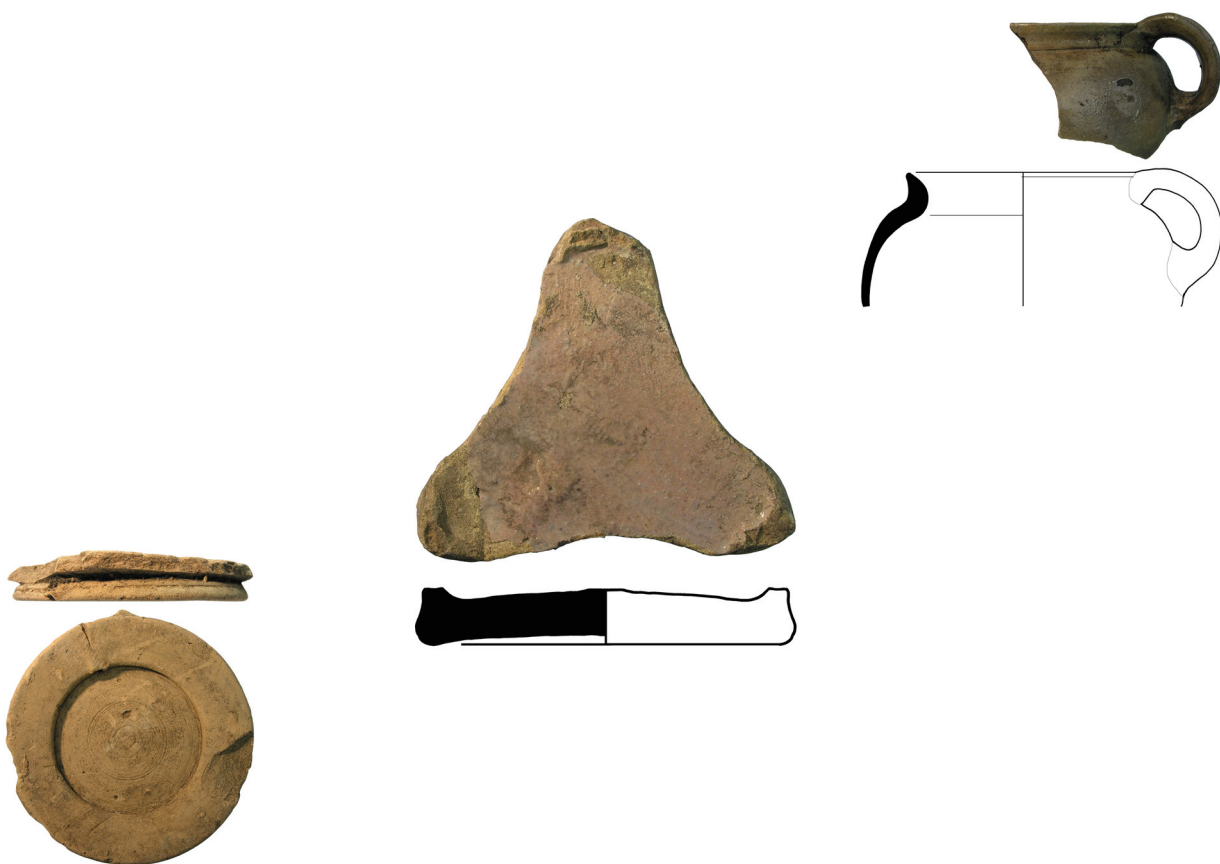
- 1a HAR.3.2015 TP001B.001
- 1b tonput TP01B (1700-1800)
- 2 r-lek-2
- 3 1700-1850
- 4a
- 4b platte lekschaal met zware kraagrand, poten
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c fragment
- 7 lekschaal
- 8
- 9

Cat. 7 (schaal 1:2)

- 1a HAR.3.2015 V0010.001
- 1b
- 2 wa-bor-1
- 3 1580-1630
- 4a
- 4b
- 5a roodbakend
- 5b loodglazuur
- 5c bovenzijde slibversiering, koperoxide; spiegel: eikel; vlag: concentrische cirkels
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Werragebied?
- 9

Cat. 8 (schaal 1:2)

- 1a HAR.3.2015 V0010.003
- 1b
- 2 w-pis-4
- 3 1700-1750
- 4a
- 4b steilwandige pispot met buikknik met ribbel, naar buiten geknikte rand, holle bodem
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur met koperoxide (uitwendig en op rand)
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c fragment
- 7 pispot
- 8
- 9

Cat. 9 (schaal 1:4)

1a	HAR.3.2015 V0018.001
1b	
2	mb-
3	1600-1800
4a	12,2/3
4b	standing van kom of bord
5a	majolica biscuit
5b	
5c	
5d	
6a	standing
6b	
6c	fragment
7	kom of bord
8	Haarlem?
9	

Cat. 10 (schaal 1:2)

1a	HAR.3.2015 V0018.002
1b	
2	bi-pro-
3	1600-1800
4a	8,2/1,5
4b	proen voor majolicaproductie
5a	majolica biscuit
5b	roze loodglazuur (gelekt)
5c	
5d	
6a	
6b	
6c	compleet
7	proen
8	Haarlem?
9	

Cat. 11 (schaal 1:4)

1a	HAR.3.2015 V0033.002
1b	
2	w-pis-
3	1525-1700
4a	16/8
4b	pispot met korte opstaande rand
5a	witbakkend aardewerk (gereduceerd)
5b	loodglazuur
5c	
5d	
6a	
6b	lintoor
6c	fragment
7	pispot
8	
9	

Cat. 12 (schaal 1:2)

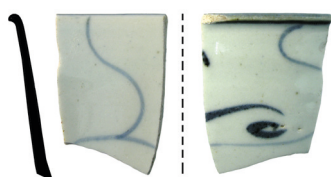
1a	HAR.3.2015 V0029.002
1b	
2	f-kan-
3	1625-1700
4a	4,7/9
4b	faience kan met ribbel op hals en hoge ooraanzet
5a	faience uit de Nederlanden
5b	tinglazuur
5c	
5d	
6a	
6b	lintoor
6c	fragment
7	kan
8	Haarlem?
9	

Cat. 13 (schaal 1:2)

1a	HAR.3.2015 V0001.001
1b	
2	f-kom-3
3	1700-1750
4a	
4b	afgeronde kom met uitgebogen rand, standring
5a	faience uit de Nederlanden
5b	tinglazuur
5c	
5d	
6a	standring
6b	
6c	fragment
7	kom
8	
9	

Cat. 14 (schaal 1:2)

1a	HAR.3.2015 V0033.001
1b	
2	f-zou-
3	1625-1700
4a	8,1/10
4b	zoutvaatje op drie bolle pootjes
5a	faience uit de Nederlanden (miskaksel?), zacht geel baksel
5b	gekookt glazuur, niet helder wit
5c	
5d	gaatje in bodem niet gecentreerd
6a	drie bolle pootjes
6b	
6c	fragment
7	zoutvaatje
8	Haarlem?
9	

Cat. 15 (schaal 1:2)

1a	HAR.3.2015 V0004.002
1b	
2	p-kop
3	1600-1650
4a	
4b	rand van kop met uitgebogen lip
5a	Aziatisch porselein, kraakporselein
5b	veldspaatglazuur
5c	binnenzijde: visnetmotief, buitenzijde: visnetmotief en verdere versiering in donkerblauw
5d	
6a	
6b	
6c	fragment
7	kop
8	China
9	

Cat. 16 (schaal 1:2)

1a	HAR.3.2015 V0004.005
1b	
2	iw-kop-13
3	1850-1900
4a	/6,3
4b	conische kop met licht uitgebogen bovenhelft en plooiwand met rechte rand, standing
5a	industrieel wit aardewerk
5b	loodglazuur
5c	veelkantig, persreliëf
5d	
6a	standing
6b	
6c	fragment
7	kop
8	
9	

Cat. 17 (schaal 1:2)

1a	HAR.3.2015 V0004.003
1b	
2	iw-zal-2
3	1800-1850
4a	6,3/5,9
4b	smalle zalfpot met cilindrische buik, uitgebogen rand en dikke bodem
5a	industrieel wit aardewerk
5b	loodglazuur
5c	vier grijze lijntjes langs de boven- en onderrand
5d	
6a	standing
6b	
6c	compleet
7	zalfpot
8	
9	

Bijlage 4: Determinatielijst pijpardedewerk

Vondst nr	Volg nr	Onder nr	Vnr_ dat	Dat vroeg	Dat laat	Put nr	Vlak nr	Spoor_ nr	Vulling nr	Aantal	Gewicht	Rand	Wand	Mae	Bakselc_ ds	Baksel_ ds	Compl_ ds	Naam_ ds	Herkomst	Actieregie	Opmerking
V0001	6		1700-1750	1650	1675	1	1	S0400A	A	1	14	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			grote pijp, geen hielmerk, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0002	7		1650-1700	1650	1675	1	1	S0400A	A	8	32	2		2	py	pijpaarde	fragment	pijp			2x grote pijp, geen hielmerk, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0004	30		1850-1900	1610	1900	1	1	S0203A	A	6	14		6	2	py	pijpaarde	fragment	pijp			zes fragmenten pijpensteel
V0004	31		1850-1900	1800	1860	1	1	S0203A	A	1	9	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		grote pijp, bijmerk: wapenschildje met S erboven, hielmerk: OK, ketel: ovoïde
V0004	32		1850-1900	1800	1860	1	1	S0203A	A	1	13	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		hielmerk: gekroonde 60?, grote pijp, bijmerk: wapenschildje met S erboven, ketel: ovoïde
V0004	33		1850-1900	1850	1900	1	1	S0203A	A	1	17	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			ketel: basistype 4 19e eeuw
TP001A	6		1650-1700	1610	1900	4	1	TP01B	0	3	6		3	1	py	pijpaarde	fragment	pijp			drie kleine fragmenten pijpensteel
TP001B	8		1700-1800	1610	1900	4	1	TP01B	B	1	2		1	1	py	pijpaarde	fragment	pijp			één fragment pijpensteel
V0010	17		1700-1750	1610	1900	1	1	S0004A	A	10	35		10	2	py	pijpaarde	fragment	pijp			10 fragmenten van pijpenstelen
V0010	18		1700-1750	1740	1800	1	1	S0004A	A	1	14	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		grote pijp, bijmerk: wapenschildje met S erboven, ketel: basistype 3 18e eeuw, hielmerk: gekroonde 62
V0010	19		1700-1750	1740	1800	1	1	S0004A	A	1	14	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		fijne pijp, bijmerk: wapenschildje, hielmerk: gekroonde S, ketel: basistype 3 18e eeuw
V0010	20		1700-1750	1650	1675	1	1	S0004A	A	1	10	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			ketel: dubbelconisch, zwartgeblakerd, hielmerk niet leesbaar
V0010	21		1700-1750	1620	1650	1	1	S0004A	A	1	6	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			ketel: gedrongen dubbelconisch model, hielmerk: roos (5 bladen)
V0010	22		1700-1750	1640	1660	1	1	S0004A	A	1	8	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			grote pijp, reliëfroos op ketel, ketel niet compleet
V0010	23		1700-1750	1800	1860	1	1	S0004A	A	1	13	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		grote pijp, bijmerk: wapenschildje et S erboven, hielmerk: gekroonde DA, basistype 3 19e eeuw

Vondst nr	Volg_ nr	Onder nr	Vnr_ dat	Dat vroeg	Dat laat	Put nr	Vlak nr	Spoor- nr	Vulling nr	Aantal	Gewicht	Rand	Wand	Mae	Baksel_ ds	Baksel_ ds	Compl_ ds	Naam_ ds	Herkomst	Actieregie	Opmerking
V0010	24		1700-1750	1640	1660	1	1	S0004A	A	1	6	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			dubbelconisch model
V0012	1		1650-1700	1610	1700	6	1	S0201A	A	1	10	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			ketelvorm niet compleet, versierde steel
V0012	2		1650-1700	1650	1700	6	1	S0201A	A	1	13	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			groffe pijp, slecht afgewerkt, ketel: langgerekt
V0013	1		1850-1900	1850	1900	6	1	S0401A	C?	1	25	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			type: mosterdlepel
V0015	4		1800-1900	1610	1900	3	1	S0043A	A	1	2		1		py	pijpaarde	fragment	pijp			één fragment pijpensteel
V0018	12	003	1650-1700	1675	1740	7	1	S0203A	1	1	13	1			py	pijpaarde	fragment	pijp	GO	FOTO	trechter kop, reliëfdecoratie: melkmeisje met luk
V0018	13		1650-1700	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	11	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			ketel: basistype 1 17e eeuw, hielmerk: ... T
V0018	14		1650-1700	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	13	1			py	pijpaarde	fragment	pijp	DH?		reliëfroos op ketel; groffe kwaliteit, ketel: langgerekt
V0020	4		1720-1760	1640	1660	7	1	S0400A	1	1	10	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			cylindrisch
V0020	5		1720-1760	1650	1675	7	1	S0400A	1	1	7	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			groffe pijp, gebarsten ketel. Geen hielmerk, ketel: dubbelconisch
V0025	5		1800-1860	1800	1860	7	1	S0203A	1	1	13	1			py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		groffe pijp, slecht afgewerkt, geen hielmerk, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0026	13		1625-1675	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	9	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			fijne pijp, hielmerk onleesbaar, bijmerk: wapenschildje, ketel: basistype 3 19e eeuw
V0026	14		1625-1675	1640	1660	7	1	S0203A	1	1	15	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			groffe pijp, geen hielmerk, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0026	15		1625-1675	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	14	1			py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		hielmerk niet leesbaar, ketel: dubbelconisch, versierde steel
V0026	16		1625-1675	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	10	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			hielmerk: posthoorn, viersierde steel, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0026	17		1625-1675	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	17	1			py	pijpaarde	fragment	pijp			groffe pijp, geen hielmerk, ketel: dubbelconisch langgerekt

Vondst nr	Volg_ nr	Onder nr	Vnr_ dat	Dat vroeg	Dat laat	Put nr	Vlak nr	Spoor- nr	Vulling nr	Aantal	Gewicht	Rand	Wand	Mae	Bakselc_ ds	Baksel_ ds	Compl_ ds	Naam_ ds	Herkomst	Actieregie	Opmerking
V0026	18		1625-1675	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	10	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			groffe pijp. reliëfroos op ketel, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0027	2		1800-1860	1800	1860	7	1	S0203A		1	15	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		groffe pijp: bijmerk wapenschildje met S erboven, hielmerk: gekroonde DS, ketel: basistype 3 19e eeuw
V0029	6		1650-1700	1650	1675	7	1	S0203A	1	2	31	2		2	py	pijpaarde	fragment	pijp			groffe pijp. reliëfroos op ketel, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0029	7		1650-1700	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	14	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp			groffe pijp. geen hielmerk, ketel: dubbelconisch langgerekt
V0029	8		1650-1700	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	14	1		1	py	pijpaarde	fragment	pijp	GO		groffe pijp. bijmerk: wapenschildje met S erboven, hielmerk: gekroonde NI?, ketel: ovoïde
V0033	15		1800-1900	1640	1660	7	1	S0203A	1	2	14	2		2	py	pijpaarde	fragment	pijp			2x groffe pijp, geen hielmerk, 1x reliëfroos op ketel, ketel: dubbelconisch

Bijlage 5: Determinatielijst tegels

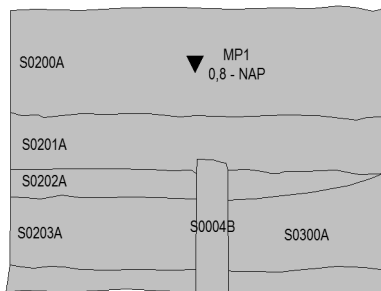
Vondst nr	Volg nr	Onder nummer	Vnr_dat	Dat vroeg	Dat laat	Put nr	Vlak nr	Spoor nr	Vulling nr	Aantal	Gewicht	Rand	Wand	Mae	Bakselc_ds	Baksel_ds	Oppervl_ds	Decora_ds	Compl_ds	Herkomst	Actieregie	Opmerking
V0004	15		1850-1900	1700	1900	1	1	S0203A	A	1	25		1	1	f	wandtegel	tinglazuur		fragment	NE		wit
V0004	16		1850-1900	1850	1950	1	1	S0203A	A	2	20		2	1	f	wandtegel		beige verf	fragment	EU		onderzijde gemerkt met "2" en ".BU.."
V0010	3		1700-1750	1650	1700	1	1	S0004A	A	1	27		1	1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE		landschapstaafel met huis, hek
KE03	3		1700-1750	1700	1750	7	1	KE03	A	1	39	1		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE		hoekknotief: spin
KE03	4	001	1700-1750	1700	1750	7	1	KE03	A	2	248	2		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE	FOTO	landschap: hoog huis met schuur, bomen, water met bootjes. Spin. Verf uitgelopen.
KE03	5	002	1700-1750	1700	1750	7	1	KE03	A	2	206	2		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE	FOTO	landschap: ruiter in duinlandschap met houten kruisen/borden, water met bootjes. Spin.
KE03	6	003	1700-1750	1700	1750	7	1	KE03	A	1	188	1		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	compleet	NE	FOTO	landschap: kasteeltje en schuur op heuvel met boom, op achtergrond toren + water met bootjes. Spin.
KE03	7	004	1700-1750	1700	1750	7	1	KE03	A	1	231	1		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	compleet	NE	FOTO	landschap: twee vissers in een bootje op het water, op achtergrond bootjes + boerderijen en bomen. Spin.
V0020	4		1720-1760	1640	1675	7	1	S0400A	1	1	13		1	1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE		figuurdecor met twee mensen (alleen benen te zien)
V0020	5		1720-1760	1625	1800	7	1	S0400A	1	1	89	1		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE		décor in blauw
V0020	6	002	1720-1760	1625	1650	7	1	S0400A	1	1	269	1		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE	FOTO	figuurdecor met man (beroep?), hoekknotief: voluut
V0020	7	003	1720-1760	1660	1680	7	1	S0400A	1	1	259	1		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	compleet	NE	FOTO	complete tegel, wel afbladderend glazuur. Chinese voorstelling binnen cirkel. Ossenkop.

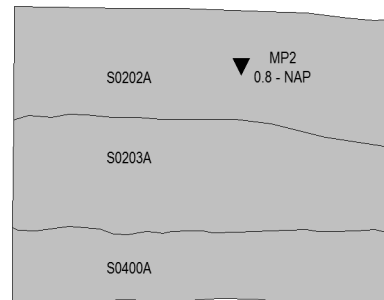
Vondst nr	Volg nr	Onder nummer	Vnr_dat	Dat vroeg	Dat laat	Put nr	Vlak nr	Spoor nr	Vulling nr	Aantal	Gewicht	Rand	Wand	Mae	Bakselc_ds	Baksel_ds	Oppervl_ds	Decora_ds	Compl_ds	Herkomst	Actieregie	Opmerking
V0020	8	001	1720-1760	1710	1750	7	1	S0400A	1	1	393	1		1	f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	compleet	NE	FOTO	Bijbelse voorstelling: de genezing van de knecht van de Romeinse hoofdman. Spin.
V0026	19		1625-1675	1620	1650	7	1	S0203A	1	1	50		1		f	wandtegel	tinglazuur	kobalt-, en koperoxide	fragment	NE		tulp binnen gekarteld kwadraat, polychroom
V0026	20	001	1625-1675	1660	1680	7	1	S0203A	1	1	76	1			f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE	FOTO	Bijbelse voorstelling binnen cirkel, ossenkop
V0029	9	001	1650-1700	1620	1650	7	1	S0203A	1	1	256	1			f	wandtegel	tinglazuur	kobalt-, en koperoxide	fragment	NE	FOTO	druiventrossen en bloemen, polychroom, lelies in hoeken: blauw en geel
V0029	10	003	1650-1700	1625	1650	7	1	S0203A	1	1	248	1			f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	fragment	NE	FOTO	figuurdecor: bedelaar?, ossenkop
V0033	16	004	1800-1900	1650	1675	7	1	S0203A	1	1	158	1			f	wandtegel	tinglazuur	kobaltoxide	compleet	NE	FOTO	zeewezens of mythologisch tafereel. Spin.

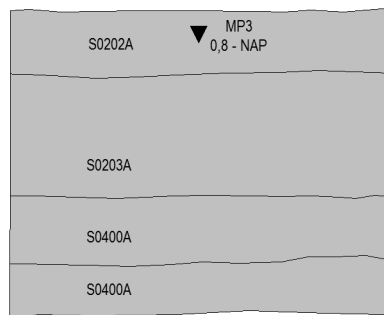
Bijlage 6: Profieltekeningen

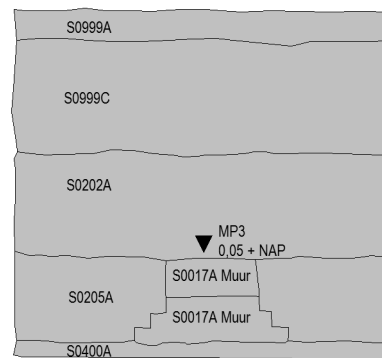
Werkput 1
Profiel 1
Schaal 1:20

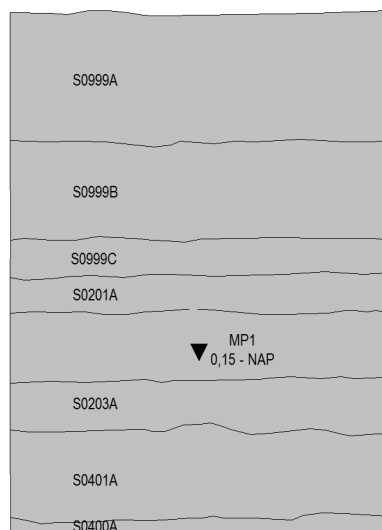
Werkput 1
Profiel 2
Schaal 1:20

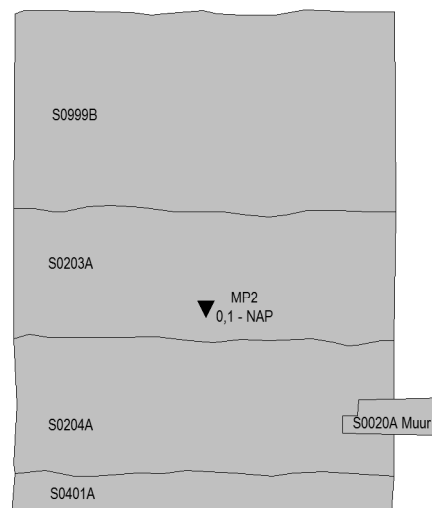
Werkput 1
Profiel 3
Schaal 1:20

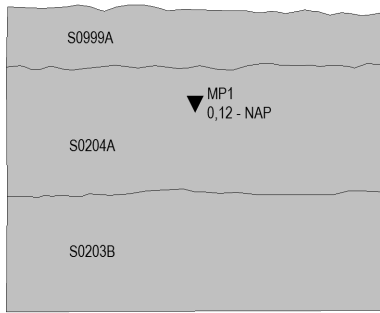
Werkput 2
Profiel 3
Schaal 1:20

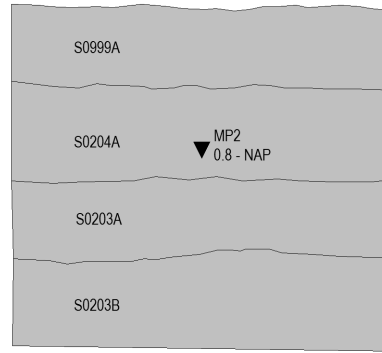
Werkput 2
Profiel 1
Schaal 1:20

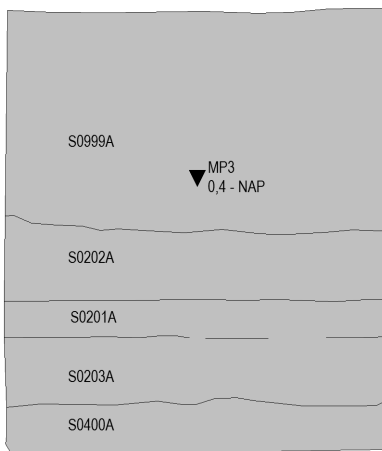
Werkput 2
Profiel 2
Schaal 1:20

Werkput 4
Profiel 1
Schaal 1:20

Werkput 4
Profiel 2
Schaal 1:20

Werkput 4
Profiel 3
Schaal 1:20

Verklarende woordenlijst

Antropogene sporen Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

AMK Archeologische Monumentenkaart geeft een overzicht van gewaardeerde archeologische terreinen in vier categorieën: 1) Archeologische waarde, 2) Hoge archeologische waarde, 3) Zeer hoge archeologische waarde en 4) Zeer hoge archeologische waarde beschermd. De AMK is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de RCE en de provincies en wordt beheerd door de RCE.

Archeologische indicatoren Indicatief archeologisch materiaal dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats.

Archis Archeologisch Informatie Systeem. Dit door de RCE beheerde systeem bevat informatie over o.a. onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen, waarnemingen, complexen en monumenten.

¹⁴C Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CMA Centraal Monumenten Archief.

Ex situ Niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en / of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).

IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden, een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek. Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

In situ Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeed, weggegooid of verloren. Behoud in situ is het behouden van archeologische waarden in de bodem.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

PVA Plan van Aanpak. Een door de opdrachtnemer op te stellen plan voor de uit te voeren werken waarmee beoogd wordt aan de vereisten zoals geformuleerd in het Programma van Eisen en/of het ontwerp te voldoen. Ook wordt hierin een voorstel gedaan voor de werkwijze waarmee de in het Programma van Eisen en/of ontwerp geformuleerde resultaatsverwachtingen bereikt kunnen worden.

PVE Programma van Eisen. Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

RTS Robotic Total Station. Hiermee worden vlakken direct digitaal ingemeten.

Selectieadvies Archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Dit wordt opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria.

Afkortingen in de database

REFERENTIELIJSTEN

Versie 1.6

AARD SPOOR

Aard van het spoor

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
AKR	(oude) akkerlaag
AWC	aardewerkconcentratie
BA	balk
BES	beschoeiing
BG	boorgat
BKS	bekisting
BOC	botconcentratie
BPA	beschoeiing, palen
BPL	beschoeiing, planken
BPT	beerput/beerkelder
BRL	brandlaag
BU	bustum
BUN	visbun
BV	bouwwoor
CR	crematiegraf
DIG	dierbegraving
DK	drenkkuil
DLT	doorlaat (door een muur)
DP	depressie
DR	drain
EG	erfgreppel
ES	esdek
FU	fuik
GA	gracht
GE	geul
GHE	grafheuvel
GR	greppel
GRK	grafkuil
GT	goot
HA	haard
HAK	haardkuil
HG	huisgreppel
HKC	houtschoolconcentratie
HI	hoefindruk
HO	hout
HU	hutkom
IN	inhumatiegraf
KEL	kelder
KGO	ovale kringgreppel
KGR	ronde kringgreppel
KGV	vierkante kringgreppel
KL	kuil
KS	karrenspoor
LAK	laklaag
LAT	latrine
LG	laag
LO	ophogingslaag
LS	stortlaag
MI	muurinsteek
MR	muur
MSK	mestkuil
MST	muursteen
MU	muuruitbraak
NV	natuurlijke verstoring
NVD	dierlijke verstoring
NVP	plantaardige verstoring

OV	oven
PA	houten paal
PAK	paal met paalkuil
PG	paalgat
PGK	paalgat met paalkuil
PK	paalkuil
PL	plank
PLW	plaggenwand
PO	poel
POE	poer
POT	potstal
PS	ploegspoor
PSE	ploegspoor, eergetouw
PSK	ploegspoor, keerploeg
REC	recent
RPA	palenrij
RPG	rij paalgaten
RPK	rij paalkuilen
RPL	rij planken
SG	standgreppel
SI	silo
SL	sloot
SPB	spaarboog
SPG	spitsgracht
SS	spitspoor
ST	steen
STC	steenconcentratie
VL	vlek
VR	vloer
VSC	vuursteenconcentratie
VW	vlechtwerk
WA	waterput
WG	weg
WK	waterkuil
WL	wal
WOO	woonlaag
XXX	onbekend

COUPEVORM

Vorm van de onderkant van het spoor in de coupe

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
ONR	onregelmatig
PNT	punt
RND	rond
VLK	vlak
KOM	komvormig
REV	revolvertas
VRK	vierkant
RHK	rechthoekig
NG	niet gecoupeerd

VLAKVORM

Vorm van het spoor op het horizontale vlak

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
LIN	lineair
ONR	onregelmatig
OVL	ovaal
RHK	rechthoekig
RND	rond
SIK	sikkelvormig
VRK	vierkant

KLEUR

Duiding van de kleur

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
BE	beige
BL	blauw
BR	bruin
GL	geel
GN	groen
GR	grijs
OR	oranje
PA	paars
RO	rood
RZ	roze
WI	wit
ZW	zwart

Daarnaast:

D	donker
L	licht
SCH	schoon
VL	vuil
ZR	zeer

DBRGR = donkerbruingrijs (hoofdkleur is dan grijs)

INSLUITSEL

Aard van een insluitel van een vulling

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AS	as
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BS	baksteen
BW	bouwaardewerk (baksteen, dakpan, tegel)
FE	ijzeroer
FF	fosfaat
GL	glas
HK	houtschool
HL	huttenleem
HT	hout
KI	kiezel
LR	leer
MET	metaal
MN	mangaan
NS	natuursteen
OKR	oker
SCH	schelp
SL	slak
VKL	verbrande klei
VST	vuursteen

TEXTUUR

Textuur van een vulling met NEN-classificatie

<u>Code</u>	<u>NEN</u>	<u>Referentie</u>
K	K	klei
ZK	Ks1	zware klei
MK	Ks2	matig zware klei
LK	Ks3	lichte klei
Z-K		zandige klei
ZI		zavel
ZZI	Kz1	zware zavel
MZI	Kz2	matig lichte zavel
LZI	Kz3	lichte zavel
L	L	leem
SL	Lz1	siltige leem
Z-L	Lz3	zandige leem
V	V	veen
V1	Vk3	venige klei
V2	Vk1	kleiig veen
V3	VKM	mineraalarm veen
Z-V	Vz1	zandig veen
Z	Z	zand
FZ	Zs1	fijn zand
MZ	Zs1	middelgrof zand
GZ	Zs1	grof zand
ILZ	Zs2	iets lemig zand
LZ	Zs3	lemig zand
IGHZ	g1	iets grindhoudend zand
MGHZ	g2	matig grindhoudend zand
SGHZ	g3	sterk grindhoudend zand
V-Z	Vz3	venig zand
G	G	grind
FG		fijn grind
GG		grof grind
IZHG	Gz1	iets zandhoudend grind
MZHG	Gz2	matig zandhoudend grind
SZHG	Gz3	sterk zandhoudend grind
ST		steen
HT		hout
H0	h1	humushoudend
H1	h2	matig humeus
H2	h3	humusrijk

INHOUD

Aard van het materiaal van een vondst

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AW	aardewerk vaatwerk
AWG	gedraaid aardewerk
AWH	handgevormd Aardewerk
BAKSTN	baksteen
DAKPAN	dakpan
OXB	bot (geen schelp)
OMB	bot menselijk
ODB	bot dierlijk
CREM	crematieresten
BOUWMAT	bouwaardewerk (keramisch, geen steen)
COP	coproliet
GLS	glas (geen slak)
HK	houtschool
HT	hout (geen houtschool, geen plantaardige resten)
KER	keramische objecten (weefgewichten e.d.)
ODL	leer
MXX	metaal (geen slak)
MCU	koper/brons
MFE	ijzer
MPB	lood
MIX	gemengd
SXX	natuursteen (geen vuursteen)
PIJP	pijpenkoppen en -stelen
SCH	schelp
SLAK	slakken
TEGEL	tegel
OTE	textiel, touw
HUTTELM	verbrande klei (geen lemen gewichten)
SVU	vuursteen
XXX	overig

MONSTER

Aard van een monster

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
MA	monster algemeen
MAR	monster artropoden
MBOT	monster bot
MC14	monster voor ¹⁴ C-datering
MCH	chemisch monster
MCR	crematiemonster
MD	monster voor dendrochronologisch onderzoek
MDIA	diatomeeënmonster
MDNA	DNA-monster
MFF	fosfaatmonster
MHK	houtschoolmonster
MHT	houtmonster
MP	pollenmonster
MSC	schelpenmonster
MSL	monster slijplaat
MZ	zadenmonster voor botanisch onderzoek

VERZAMELWIJZE

Manier waarop een vondst of monster is verzameld.

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AAC	aanleg coupe (handmatig schaven)
AANV	aanleg vlak of profiel (handmatig)
BIGB	bigbag
COUP	couperen (handmatig)
DETC	detectorvondst
LICH	lichten (vondst met omringende grond integraal verwijderd)
MAA	machinale aanleg
MAF	machinale afwerking (of machinaal couperen)
MSCH	machinaal schaven
PUNT	puntvondst (ingemeten)
SCHA	uitschaven (handmatig)
SPIT	uitspitten (handmatig)
TROF	troffelen